

Unitárius Élet

77. évfolyam 2023. január-május, 1/4

Ára: 900 Ft

Kedves Olvasó!

Szirmait bontogatja az Isten által teremtett világ, melybe emberi lényünk elnyújtózhat, magába szívhat minden erősítő, éltető ízt, illatot, színt. „És mi mégis láncot hordunk?”... Az idő köt béklyóba Bennünket. Azt hisszük, mindenre jut elegendő időnk, hogy a család, a barátok, a kapcsolataink mind mind jelen legyenek, amikor végre ráérünk. Aztán koporsók mellett, vagy megválaszolatlan levelek sora után jövünk rá arra, hogy az idő mulandósága minket sem kímél. Az idei év első számában arra hívjuk az olvasót, hogy csodálja meg velünk mulandó világunk örökkévaló csodáit. Hitünk szemüvegén keresztül lássuk meg mindazokat a valós és képzeletbeli virágokat, melyek színük, formájuk, illatuk segítségével kalauzolni el a rácsodálkozás és a megértés mezejére, ahol újabb felfedezni való vár ránk.

Minden életszakasznak meg van a maga fontossága életünk színterén, melyek különböző fontosságú tényekre hívják fel a figyelmet. A mostani rövid írásomban ezeket szedtem Önöknek képzeletbeli csokorba és adnám át útravalóként.

Mindig adjunk! Akkor is amikor a legnehezebb. Az élet különböző szakaszaiban, netán nehézségeiben visszakapjuk.

Jézus tanítása mindig időszerű. Ha elakadunk forduljunk hozzá. Nála megtaláljuk a válaszainkat.

Legyünk hűségesek minden időben! Elsősorban önmagunkhoz Akár hitünk kifejezéséről, a társadalommal szembeni álláspontunkról, egyéniségünk megvédéséről legyen szó, soha ne felejtjük el kik vagyunk.

Ne feledjük honnan jöttünk! Ne stigmaként, hanem erősgként gondoljunk születésünk, családjunk körülményeire, történetére. Lényünk része és egyéniségünk fontos összetevője. Legyünk büszkék rá!

Soha ne szorítsuk háttérbe létezésünk origóját, az életet adó Gondviselést! Életünkben jelenléte csak újabb virágokat hozhat és még több gyümölcsöt teremhet.

Kívánom, hogy a kedves olvasó legalább annyi örömet leljen a felsoroltakban, amennyit én magam és ezt csokrot nem csak egy csinos vázába helyezi, hanem mellkasára feltűzve büszkén jár vele a világban megmutatva értékeit, hitének lángját, Istenének dicsőségét!

SZERK.

A lélek tápláléka

Kedves Testvéreim!

A Vallásszabadság Ünnepeén kérlek, hallgassátok meg azokat a bibliai verseket, amelyeket ünnepi istentiszteletünk alap gondolatául választottam, és amelyek írva találhatóak

Jakab apostol levele 1. részének 25. versében: „**De a ki belenéz a szabadság tö-**

kéletes törvényébe és megmarad a mellett, az nem feledékeny hallgató, sőt cselekedet követője lévén, az boldog lesz az ő cselekedetében.”

Pál apostol Timótheushoz írott első levele, második részének 4-5 versében: Isten „**Aki azt akarja, hogy minden ember üdvözljön és az igazság ismeretére eljusson, Mert egy az Isten, egy a közbenjáró is Isten és emberek között, az ember Krisztus Jézus.**”

Ünneplő gyülekezet, kedves rádióhallgatók, Testvéreim!

A szabadság szót kimondva lelki szemeink előtt képek jelennek meg:

Van, aki a munkából kivett szabadnapokon eltöltött nyaralásra gondol, vízparton vagy hegyekben, édes semmittevés. Csodás lehet néhány óráig, vagy néhány napig, de aztán ezt is megunja az ember, bármennyire édes az a semmittevés.

Akit hite, származása, felfogása miatt hurcolnak meg, vetnek börtönbe, drága kincsnek érzi a pillanatot, amikor szabadon távozhat.

A Szabadságjogok törvényeiben elkülönítik és kiemelt helyet foglal el a vallásszabadság. Érzékenyen, mélyen érinti az ember lelkét a közösséghez való tartozás, meggyőződése, hite, vallása.

Vallásszabadság ünnepe alkalmával az imént meghallgattuk az országgyűlési határozatot a vallásszabadság törvényéről, régi, eredeti magyar nyelven. Ebben a törvényben a szabadság a gyülekezet, a közösség lelkészválasztási jogát biztosítja. Ez nem ugyanaz a szabadságfogalom, mint amit most érthetünk alatta, például valaki eldönti, hogy mostantól valamely messzi távoli vallást fogja követni, hanem az akkori helyzetben adott megoldást. És igen, nagyon sokat köszönhet ma is az 1568-as törvénynek mindenki, mi mindannyian, akiknek természetes, mint a levegő, hogy szabadon vallhatjuk meg hitünket.

A mai ünnepre az emlékezéshez méltó, forradalmi, hitújító beszéddel készültem. Arra buzdítanék mindenkit, hogy dobjuk le a láncainkat, lépjük át korlátainkat, szabaduljunk a lelki, gondolati börtönből. Sajnos ez így csak üres felszólítás, amíg nem nézünk szembe valódi állapotunkkal és helyzetünkkel. Például a nyaralás, mint szabadság csodás, de nem elegendő cél hosszú távra. Ha a „mindenséghez mérjük” magunkat, por-szemek vagyunk, foglyai térnek és időnek, testnek és pszichének. Ahogy a mai textusban olvastam, Isten azt akarja, hogy minden ember üdvözljön, mégsem egy szempillantás alatt, varázsütésre teszi azt, hanem megajándékoz élettel, annak minden küzdelmével együtt.

Pál apostol, Jakab apostol ismerték a törvényt, a jogot, a szabadságot és a börtönt is, a legfontosabb, hogy ismerték Jézus tanítását és gyakorolták azt imádkozásban, az evangélium hirdetésében.

Dávid Ferenc egyházunk alapítója és első püspöke, akinek nagy szerepe lehetett a vallásszabadság törvényének elismertetésében, hasonlóképpen ismerte mind ezeket. Egy verset olvasok fel most, melyben Gellérd Imre unitárius lelkész emlékezik meg rajongva Dávid Ferencről:

Nem ébenfa bölcső ringatta életre, szolgál hada nem járt nyomába

Termő népi mélység dobta felszínre őt s egy forrongó század vette hatalmába.

Forradalmár volt ő, szakított a múlttal, mely a szabad szárnyalást gúzsba kötötte,

Dogmák béklyóit népe ösztönéről letépte, a kábult kort új partok felé lökte.

Magyar volt, tulipános, keleti igézet megszállottja, nagy, merész álmodó,

A korlátlanság volt életében a mérték, szíve mélység, szeme tűz, szíve Istent átfogó.

Dráma volt ő dalban elbeszélve, ki ősgyökerekben a népből eredzett,

Ósvágyak szent tüze lobogott fel benne, s a tiszta jézusi forráshoz vezetett.

Kiről mesélek? Kitaláljátok-e? Felismeri-e a rügy a gyökeret?

Dávid Ferenc volt ő, a második Jézus, koronázza nevét ma fénylő kegyelet.

Tekintsünk hát mélyebbre ezen a vasárnapon. A szabadság önmaga nem jelent üdvözülést, hanem törvény, a tökéletes törvény, ahogyan Jakab apostol megfogalmazta. Aki ebbe belenéz, megmarad mellette boldog lesz cselekedetében és tudja a választ az oly gyakran elhangzó „Mit tegyek?” kérdésre. Tehát január 13-a a

vallásszabadság világi törvénybe való foglalása, Szent-írásból vett indoklással. „mert a hit Isten ajándéka” (EF2,8) Ugyanakkor ezt a napot tekintjük egyházunk születési dátumának. Tehát nem csak szabadság, mindentől és mindenkitől szabad gondolat és hit, hanem egyházi struktúra is létrejött, folytatódott ezen a napon.

„Amint kezdettől fogva az igazság szeretője voltam, úgy ezután is az akarok lenni és tehetségem szerint követni az Isten tiszta igéjét. Ha pedig valamiben tévedtem volna, akik Isten igéjéből igazabbat mutatnak, megköszönöm és követni őket nem szégyenlem” vall a megismerés rögzös, embert próbáló lelki útjáról Dávid Ferenc.

A Timóteushoz írott levélben éppen azok a versek, mely szerint minden emberért, a feljebbvalóért és királyokért imádkozni, jó és kedves dolog Isten előtt előzik meg a felolvasott textust, melyben az egyetemes üdvözülés, mint cél jelenik meg Isten akaratában. Másokért könyörögni mindenképpen azt jelenti, hogy ők legalább olyan fontosak, mint saját magunk. Elviekben könnyű az ilyesmit helyesnek tartani, mert nemes gondolat, elv, ám a konkrét helyzetekben, cselekedetekben derül ki, mennyinek van ebből valódi fedezete, amikor a magunk érdekeit egy hajszállal is többre becsüljük másokénál.

Különösen fontos a szabadság megélésében kinek tartjuk magunkat, melyek az értékeink. Most abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy ezen értékeinket Kocsordon az unitárius Látogatóközpontban az érdeklődők elé tárhatjuk.

Dávid Ferenc külhoni iskolákban ismerkedett meg a reformáció elveivel és lélektanával, melyet hazahozva Kolozsvárra, itthon páratlan felkészültséggel, következetességgel ültetett gyakorlatba. Idők változásával szabadságával, majd életével fizetett az innovációért és következetes kiállásáért. Ennek az 1560 évekbeli munkának visszhangja az is, hogy Kocsordon 1937-ben a magyar unitárius felekezet, a tiszta, egyszerű és elérhető Jézust követő vallás felé fordultak az egyházközség alapítói. A mi hitünk máig a szabadság és az egyén erkölcsi felelősségét hangsúlyozza mindent „parancsra tettem” vagy más külső körülményre hivatkozó mentéssel szemben. Felszínesen nézve ellentmondásnak tűnik, mélyebben megélve világos, hogy a hit és a cselekedet összetartozik, minden következménnyel együtt. A mi hitünk a közösség ügyének tekinti, hogy milyen prédikátort fogad, azaz milyen hitelvek szerint kíván élni. Mert annyira nem mindegy...

Ha az egyén döntő módon ennyire Istennek tartozik engedelmességgel, akkor miért parancs, hogy mégis imádkozzunk a felsőbbiségért? Mindenekelőtt azért, hogy kiköccsenjünk a magunk túlságosan szűkös személyes köreiből. Nagyon be tud zárkózni és ezzel együtt be tud savanyodni az ember. Úgyannyira, hogy már egyáltalán ki sem lát a maga viszonylataiból

és egyéni problémáiból. Bizonyos fokig érthető, de mégsem kívánatos állapot. Biztosan van ismerősünk, aki így él, vegyük észre, hogy a felszólítás így szól: „tartsatok könyörgéseket, imádságokat, esedezéseket és hálaadásokat minden emberért” - vagyis ne csak magatokért és szeretteitekért, hanem minden emberért imádkozzatok.

Gondoljunk csak arra a közvetlen családi tapasztalatainkból hányan szenvedték el szeretteink közül a meghurcoltatást, kitelepítést, kulák sorsot... sorolhatom sokáig. Csak ennek a kis 80 éves egyházközösségben hányan voltak, akiket meghurcoltak, börtönbe zártak, mert kiálltak a szabadság értékei és az evangélium mellett. Az az elv rendszer, mely ellenségnek tekintette azokat, akik dolgozabbak voltak és előrébb jutottak, amely ellenségnek tekintette a szólás szabadságát, a hit gyakorlását, bármely kultúrában is alkalmazták katasztrofális következménye lett. Gondoljunk az ukrainai éhezésre, a kínai kulturális forradalom 100 milliókban mérhető áldozataira és igen, gondoljunk a saját rokonságra, honfitársainkra, akik ilyen körülmények között veszítették életüket, szabadságukat. Mégis valahogy fenntartották az életet, a hitüket és hűségüket. Mégis megmaradtak egyházközsegeink. Ó, egyáltalán nem mindegy milyen elvekhez, meggyőződéshez vagyunk hűségesek, milyen mértékben vállaljuk felelősségünket. Milyen drága kincs, hogy itt szabadon hirdethetjük, hogy Isten azt akarja, hogy minden ember üdvözljön.

Az apostol Isten üdvözítő Istenünknek nevezi és az ürességet elfedő szerzés öröme helyébe magát az üdvösséget teszi. Ehhez tudni kell, hogy a bibliai üdvösség szó pontosabb fordítás szerint megmenekülést jelent, amely konkrét szabadulásra utal. Olyasmire, ami vagy van, vagy nincs - harmadik változat nem létezik. A hit Istenbe vetett bizodalma és az ebből fakadó cselekedeteink perdöntőek, mint a deszkába kapaszkodó hajótöröttek. Az, hogy rálel-e a mentőhajó vagy sem. Harmadik lehetőség nincs. Nem lehet egy kicsit üdvözlölni, életünk vagy Istené, vagy sem, minden következményével együtt. Isten öröktől fogva azon van, hogy kimentse a hajótörötteket, álmai nyaralására elvigye az elfáradtat, és ünnepi asztalhoz ültesse a meghívottakat, sőt Mindenkit! (Lukács 14, 23)

Neki az a szándéka, hogy minden ember üdvözljön, kimeneküljön a mulandóságából, (Róm 8,21) mert ez az üdvösség, az örök élet, amely kimenekedés az igazság megismerése révén történik. Nincs többé önáltatás, nincsenek mentségek. Innen nézve a szabadság, a hit és lelkiismereti szabadság, már nem hivatkozási alap a nem cselekvésre, a lustaságra, az elkendőzésre, a közönyre, hanem leglényegesebb ajándéka Istennek, mellyel magához emel. Mennyire előre tekintő volt Dávid Ferenc felismerése a vallás és lelkiismereti szabadságról.

„Istenről, Pál apostollal ezt valljuk: az egy Atya Istenen kívül több Isten nincsen. Nekünk igaz kereszté-

nyeknek csak egy Istenünk van, a mindenható Atya, akitől mindenképpen vannak. Igaz és szilárd alap ez, mely a próféták és apostolok írásaiból és ezzel egyenlő vallástételekből való, melyet soha senki meg nem hamisíthat, sem fel nem bonthat. Nem találjuk sehol a szentírásban, hogy az Isten háromság vagy négység volna, vagy pedig lényeg, avagy személyes, hanem hogy egy és egyedülvaló. Következésképpen, mivel az Isten csak egy, nem lehet kettős, sem hármás, sem lényegből, se személyből álló, mert ő csak tiszta, egy lélek.”

(Dávid Ferenc)

Eddig a szabadságot az emberi oldalról közelítettem meg, a személyes, a közösségi, a törvényi és a vallási szempontok szerint. Az emberi dilemma, mit tehet valaki, ha egyszer embernek született? Most az isteni oldal felé fordulunk, az Ő jósága határtalan és türelme végtelen, visszahúzódik, hogy az embernek legyen tere az élethez. Az üdvösség ezért számunkra azt jelenti, mint részt venni az evangélium ügyében. 1568-ban elismerték, hogy többféle módon, többféle hitelv közül lehet választani és úgy szolgálni a tiszta jézusi szeretet ügyét, hogy közben szabadon, félelem nélkül tartozhassunk lelki otthonunkhoz, gyakorolhatjuk vallásunkat. Befejezéshez közeledve kérlek hallgassátok meg Farkas Wellman Éva versét:

Unus est Deus

Hiszek egy Istenben,
ott ül a hitehagyott világ peremén,
a teremtett élet őreként,
s csak pergeti a halandó éveket.
A fel nem használt, áttetsző időt,
amelyre még gondot viselhet.
Hiszek Jézusban, aki
igyekezett e világban fénynek lenni,
atyjainak folytatójává válni,
olyannyira, hogy kiérdemelte
a legjobb fiú címet.
(Istenem, de nehéz így bár csak
tűrhető gyermekeddé is lenni!)
Hiszem, hogy szent az a lélek.

Hiszem, hogy semmi más szentség
nincs e földön, és hogy csak saját lelkünk,
mások vagy Isten lelke
ellen vétkezhetünk igazán.

Hiszem, hogy az egyházi hivatással
nem fér össze más, csak
mi a legjobbnak is tetsző.

Hiszem, hogy a bűnök
valahogyan, valamikor
bocsánatot nyernek –
egyébként értelmetlen
és elviselhetetlen

a vég felé való,
egyre körülményesebb küszködés.

És hiszem, hogy az élet is örök.

Mert örököltük a végtelen hitét,
s lubickolunk e termékeny folyamiban,
majd hátrahagyjuk voltunk légkörét.

Hogy úgy legyen valami majd,
ahogy most, velünk van.

Úgy lehessen.

Adjon a Gondviselő Isten áldott ünneplést, a hétköznapok megéléséhez szilárd bizalmat és hitet jóságában, szeretetében. Kérjük a Történelem Urát, Szerető jó Atyánkat hallgassa meg könyörgésünket, fogadja mai tiszteletünket, köszönetünket, hogy betekinthetünk a szabadság tökéletes törvényébe és boldoggá tesz cselekedetünk. Adjon erőt, hogy megmaradhassunk, kitartassunk mellette híven. Ámen

BARTHA MÁRIA - ZSUZSANNA

Csanálosi Károlyné Herman Rozália gondnok köszöntője

Résztevő Gyülekezet.

Kedves Rádióhallgatók!

Amikor őseink 1938-ban felépítették ezt a templomot, nem is remélhették, hogy a fiatalok tovább viszik majd értékteremtő munkájukat. Elődeink is szabadon választották unitárius hitüket, bár sok nehézséggel küzdöttek meg.

„...a kocsordi helyi református gyülekezetből 1938-ban kivált és unitáriussá vált hívek a kezdetek óta sok szállal kötődnek Erdélyhez és Székelyföldhöz. Onnan érkezett a templom terve mely gazdagon merítkezik az ottani formakincséből, sőt az itt szolgáló lelkészek jó része is erdélyi származású. Ezeket a kötődéseket Kocsordon az újonnan választott vallás hozta magával,

mely sajátossága a teljes magyarországi unitárius egyháznak is.” (Dr. Kőrösfői Zsolt)

Kérem hallgassák meg egyházalapító püspökünk Dávid Ferenc versét, 43. unitárius ének.

**Adjunk hálát mindnyájan, hálás szívvel, vidáman
A felettünk valónak, az egyetlen egy Istennek
Aki egybegyűjtött minket,
hogy innepnapot szenteljünk és szent igéjével éljünk.**

**Édes Atyánk, Istenünk, Áldott légy, hogy minékünk
Magadat megjelentéd, szóltál nekünk szent igédben,
S abban, aki azt élénkbe adta, áldott, szent fiadban
A mi kegyes Megváltónkban.**

**Légy kegyelmes mihozzánk, óh, hallgasd meg szent
Atyánk,
Buzgó könyörgésünket, szentelj meg te szent lelkeddel,
gerjessz föl szent gerj'elemmel, hogy terólad Egy Istenünk
Vallást bátran így telessünk.**

Kocsord egyetlen műemléke az unitárius templom, amely 104 gyönyörűen megfestett kazettával ékeskedik. Egyházközségünk és tágabb Közösségünk gazdagodott egy vallási, turisztikai Látogató központtal,

mely 2022-ben került átadásra. Az ide látogató megismerkedhet az unitárius egyházzal, annak történetével, építészeti örökségben és a kultúrában betöltött szerepével.

A gyülekezet igyekezett a környezetét is szebbé varázsolni. Két szobor is helyet kapott a sétányon.

Az Egyik Balázs Ferenc mellszobra, Szabó Imrefia Béla alkotása. A másik „Egy az Isten” székely rovásírás szobor Baráth Fábíán alkotása.

A kertet nagy szeretettel fákkal, cserjékkel, virágokkal, dísznövényekkel ültettünk be. 2022 novemberében, az átadási ünnepség keretében Kovács István püspök úr az egyházi méltóságokkal együtt emlékfát ültetett el.

Ezzel szeretnénk továbbadni az utánunk jövőknek, hogy ebben a szép templomban és az új látogatóközpontban jól érezze magát mindenki, szeretet, béke, öröm lakjon e házban, unitárius hitünk szerint. Kíváncsi vagyok, hogy minél többször találkozunk, szeretettel várunk a világ bármely részéből mindenkit, mert alkalmas helyünk van, hogy eszmét, gondolatot cseréljünk, beszéljünk, örvendjünk, szeretettel találkozzunk.

Isten áldja a gyülekezetet! Isten áldjon mindenkit!

Elhangzott a Kossuth Rádió január 15. adásában

A golgota hegye

„Maga vitte keresztjét, míg oda nem ért az úgynevezett Koponyák helyére, amelyet héberül Golgotának hívnak. Ott keresztre feszítették, s két másikat is vele, jobb és bal felől, Jézust meg középen. Pilátus feliratot is készített, és a keresztfára erősítette. Ez volt a felirat: „A názáreti Jézus, a zsidók királya!” Jn 19,17-19

„Amikor elvezették őt, megragadtak egy bizonyos cirénei Simont, aki a mezőről jött, és rátették a keresztet, hogy vigye Jézus után. A népnek és az asszonyoknak nagy sokasága követte őt, akik jajgattak, és siratták őt. Jézus pedig feléjük fordulva ezt mondta nekik: „Jeruzsálem leányai, ne engem sirassatok, hanem magatokat és gyermekeiteket sirassatok; mert jönnek majd olyan napok, amikor ezt mondják: Boldogok a meddők, az anyaméhek, amelyek nem szültek, és az emlők, amelyek nem szoptattak! Akkor majd kiáltani kezdik a hegyeknek: Essetek ránk! - és a halmoknak: Borítsatok el minket! Mert ha a zöldellő fával ezt teszik, mi történik a szárazzal?” Két gonosztevőt is vittek, hogy vele együtt végezzék ki őket. Amikor arra a helyre értek, amelyet Koponya-helynek hívtak, keresztre feszítették őt, és a gonosztevőket: az egyiket a jobb, a másikat a bal keze felől. Jézus pedig így könyörgött: „Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek.” Azután sors-

vetéssel osztozkodtak ruháin. A nép ott állt és nézte. A főemberek pedig velük együtt így csúfolódtak: „Másokat megmentett, mentse meg magát, ha ő az Isten választott Krisztusa!” Kigúnyolták a katonák is, odamentek hozzá, ecetet vittek neki, és így szóltak: „Ha te vagy a zsidók királya, mentsd meg magadat!” Felírás is volt a feje fölött görög, latin és héber betűkkel írva: EZ A ZSIDÓK KIRÁLYA. A megfeszített gonosztevők közül az egyik így káromolta őt: „Nem te vagy a Krisztus? Mentsd meg magadat és minket is.” De a másik megrotta, ezt mondva neki: „Nem féled az Istent? Hiszen te is ugyanazon ítélet alatt vagy! Mi ugyan jogosan, mert tetteink méltó büntetését kapjuk, de ő semmi rosszat sem követett el.” Majd így szólt: „Jézus, emlékezzél meg rólam, amikor eljössz királyságodba.” Erre ő így felelt neki: „Bizony, mondom néked, ma velem leszel a paradicsomban.” Tizenkét órától egészen három óráig sötétség lett az egész földön. A nap elhomályosodott, a templom kárpitja pedig középen kettéhasadt. Ekkor Jézus hangosan felkiáltott: „Atyám, a te kezébe teszem le az én lelkemet!” És ezt mondva meghalt. Amikor a százados látta, ami történt, dicsőítette Istent, és így szólt: „Ez az ember valóban igaz volt.” És az egész sokaság, amely erre a látványra verődött össze, amikor látta a történeteket, mellét verve hazatért.” (Lk 23,26-48)

Kedves Atyámfiaim, szeretett Testvéreim!

Mindnyájan örömmel fogadjuk, amikor valaki felvisz bennünket a „hegyekre”, ahol biztonságban érez-

zük magunkat. Nekem most az a feladat jutott, hogy lélekben megtegyem az utat Pilátus ítélő házából a Golgota hegyéig, ahol minden bizonnyal nem nyílt sok virág.

A „*golgota*” héber eredetű szó, melynek latin formája az elterjedtebb, s mely, mint „*calvaria*” tudatosult bennünk. Az értelmező fordítás megadja a végső formát, amikor meghatározza a „*koponyák helyét*”. Eredetileg egy Jeruzsálemtől északra, északnyugatra fekvő kőbányához kapcsolódó magaslat volt, amely az ókori időkben a kivégzések helyéül szolgált. Nevét valószínűleg a hátra maradt csontok után kapta. Az evangéliumok tanúsága szerint itt feszítették keresztre Jézust, és itt is temették el.

Mielőtt megnéznénk az események egyes „*állomásait*”, szeretettel figyelmeztetlek a protestánsok körében is igen gyakran használt, népi mondásra: „*Minden háznak van keresztje, csak nincs kitéve*”. Vagyis, tapasztalhatóan, vagy éppen észrevétlenül, de életünk során áthaladunk a korabeli történet, azaz Jézus „*keresztúti*” állomásain.

Az evangélista elbeszélése szerint az első érintett Simon lett, aki éppen hazafelé tartott a mezei munkából, amikor váratlanul vállára helyezték Jézus keresztjét. Aztán a jajveszékkel asszonyok látványa tárul elénk, akiket arra biztatott Jézus, hogy inkább magzataikat sirassák, mint őt. A két gonosztevő jelenléte fokozza az esemény tragédiáját, s bár ők méltó büntetésük elé néznek, csak növelik Jézus szeretetét ellenségei iránt, amikor így nyilatkozik, hogy „*Atyám, bocsáss meg nekik*.”

Szinte magunk előtt látjuk a bámészkodó tömeget, az első sorból gúnyolódó katonákat és főtanácsi tagokat, akik gúnyt űzve Jézusból mondogatják, hogy „*Ha te vagy a zsidók királya, szabadítsd meg magad!*”

Lélekben milyen könnyen feljutunk a vesztőhelyre. Amikor felpillantunk a keresztre, máris ott látjuk Jézus feje fölött a görög, latin és héber nyelvű feliratot. A két gonosztevőnek van ereje a szóváltásra, sőt az egyik meglátja Jézusban a szabadító reménységet is. Aztán három órára elsötétül a külvilág. Ebből az időszakból két fontos kijelentés hangzik el: „*Atyám, kezdedbe ajánlom lelkemet*” és „*Ez az ember valóban igaz volt*.”

Ismerjük az utat, ahová Jézus megy. Tagadhatatlanul annak tudatában vagyunk, hogy hová vezet a jeruzsálemi út. Az **árulás kényszerhelyzetén** és a **Jézus-tagadáson** át az **elítélésig** bejártuk az utat, ahol tapasztaltuk a **tévedés lehetőségeit**. Azt mondják sokan: Innen már ismert a rövid, hátra maradt út. Ugyanakkor ez a legnehezebben járható útszakasz. Az igaz, méterben meghatározva közelinek tűnik a Golgota és rövidnek a megteendő távolság. Ha azonban Jézus lelkületével és érzéseivel szemléljük a **hátralevő utat**, akkor más vélemények keresztüztébe kerülünk. A vívódásokkal teljes imádságok súlya, szívét-lelket megpróbáló keménysége nagy erőfeszítést követelt. Jézusnak túl kel-

lett jutnia azon a ponton, amikor többé nem kérhette Istentől életben maradását. Tudomásul kellett vennie, hogy az emberi gonoszság diadalmaskodik az emberi életen, de az ügy, melyet képvisel, élni fog – éppen határozottsága miatt – mindörökké.

Meg kell látnunk az út rövidsége ellenére Jézus lelkiállapotát, amikor pl., fizikai ereje fogytán Simeon hátára került az a kereszt, melyet végig Jézusnak kellett volna vinnie vesztőhelyére. A látható kereszt súlya azonban eltörpült a mellett, amit Isten országa megvalósulásának eszményisége jelentett. Lelki tehernek számított az ügy időleges elvesztése és az a valóság, mely hatalmába kerítette a **felbőszült tömeget**: Sárba tiporták, megalázták, megfeszítették Jézust, a jó ügyet. Elfajtottak egy tant, mely **Isten atyóságát és gondviselő szeretetét** hivatott cselekedetekbe ültetni a megrögződött vallási gyakorlatokba fulladt kultikus cselekményekkel szemben.

Jézus útja ismerős előttünk. Jézus útja a miénk is. Jeruzsálemi bevonulásával, a Golgotával, a keresztre feszítéssel együtt. Időnként **hangos fogadások ünnepeit** vagyunk. „*Pünkösdi királyok*” a magunk gondterhelt, megpróbáltatásokkal dúsitott életünkben. Életünket szép, csodás, Isten adta lehetőségnek tartjuk, s mint ilyenért imádkozunk is annak megtartásáért. Na, és vannak életcéljaink, melyek rég túlléptek a világi gondolkodásra jellemző határmezsgyén. Vállaljuk az ünneplést, de vállaljuk a megalázást is. Téves döntéseinkért vállaljuk keresztjeinket. **Ha Isten velünk, kicsoda ellenünk** – mondjuk a Szentírással és indulunk életünk Golgotája felé.

Ne feddjetek meg kijelentésemért, de úgy érzem, hogy óriási előnyünk van Jézussal szemben, ami az ő utolsó útját illeti. Számára mind méterben, mind megpróbáltatásban meghatározható a bejárt út. A mi életünk még folytatódik és utunk Isten kezében van. Sőt, ha jól tudom, a „*feszítsd meg*” kiáltásokat csak sejtjük. A múlt visszhangjai azok inkább, mint embertársaink könnyörtelen szava a holnapi ítélethozatal előtt.

Végül, de nem utolsó sorban **vigas** számunkra, hogy ismerjük Jézus útját. Tudatában vagyunk annak, hogy ő Istenhez ment. Mi sem tartozunk máshoz. Hogy milyen hosszú lesz ez a megpróbáltatásokkal terhelt út, annak csak Teremtőnk a megmondhatója, mint ahogy Ő rendelkezik arról is, hogy mikor kell felajánlanunk lelkünket gondviselő szeretetének.

Isten nemcsak igaz útra vezérelt minket, hanem gondoskodása jeleként **velünk is marad ezen az úton**. Teológusok és világi, vallásos érzületű emberek gyakran általánosítanak, s így akarják hangsúlyossá tenni **Isten bosszúálló haragját**. Valóban találunk olyan képeket, ahol Isten megmutatja haragjának jeleit, de olyanokat is lelünk, melyek gondviselő szeretetére utalnak. Mai elmélkedésem központi gondolatát követve kijelentem, hogy Isten érezhetően velünk van golgotás vándorutunkon.

ezért. Mert bár végtelenül tisztelem és tisztességnek tartom azt az unitárius magatartást, ahogy a halál utáni élet kérdéseit diszkréten kezeljük, és nem próbálunk arról beszélni, és főként abból hatalmat kovácsolni, amit élő ember – tapasztalat hiányában – nem tudhat, mégis úgy vélem, hogy nem hagyhatjuk egymást egészen magunkra ezekkel a kérdésekkel. Annyiról feltétlen beszélni kell időnként, amennyi segít a közös megértésben. És mikor, ha nem húsvétkor. Mert sok mindenről szólhat húsvét, különösen egy leleményes szónok ajkán, de ha a rétegeit sorra lehámozzuk, egy kérdés marad a középpontjában: az élet és a halál viszonya. Vagy másként: a halál utáni élet kérdése.

Nem ígérhetem, hogy ekkora kérdést érdemben meg tudok világítani ilyen szűkös időkeretben, de azt igen, hogy legjobb tudásom szerint teszem és őszinte leszek.

(Fogalmak)

A halál utáni élet kérdése nem a Bibliával kezdődik. Lényegében egyidős az emberrel. Az örökélet képzetét az antikvitásban elsősorban a természet megújulása ihlette, amit aztán sokféle mítosz, elbeszélés, rítus, filozófia és művészet jelenített meg. A példákat hosszasan lehetne sorolni, de ez most nem célunk.

Az örökélet fogalma gyűjtőneve volt annak, hogy mi történik az emberrel halála után. Ennek egyik sajátos formájaként, ha úgy tetszik alkategóriájaként jelent meg a feltámadás képzelete. A kettő gyakran szinonimaként szerepelt, de későbbi letisztultabb formájukban lényeges különbséggé vált, hogy míg az örökélet folyamatos életet jelent, addig a feltámadás feltételezte a halált, majd az új életet. Meghaló és feltámadó istenek képzelete számos korai kultúrában fellelhető volt.

A két fogalom – az örök élet és a feltámadás – az Újszövetségben is felváltva szerepel, bár a feltámadás válik egyre hangsúlyosabbá, mert Jézus korában a feltámadás kérdése volt az új, a nagy téma. Hogy megértsük, egy pillanatra vissza kell pörgetnünk az időt Jézus születése előtt másfélszáz évre. I.e. 167–163 között zajlott az un. makkabeusi szabadságharc. IV. Antiokhos szeleukida uralkodó vélhetően egyválaszúvá kívánta tenni a birodalmát, ezért a rendszerbe besimulni nem akaró jeruzsálemi templomot többször kifosztotta, meggyalázta. A korról a Makkabeusok könyvei részletesen beszámolnak, mely könyvek nem részei a protestáns kánonnak. A Makkabeusok második könyvében egy igen megindító történetet találunk, amikor is egy édesanya hat fiát szerre kínozzák halálra a szeme láttára, de ő a hetediket is a mártíromságra és a Törvény iránti hűségre biztatja ezekkel a szavakkal: „Vállald a halált, ha könyö-

rület napján majd bátyáiddal együtt visszakapjalak.” (2Makk 7,29) A könyv tanúsága szerint a feltámadás bibliai képzelete az erkölcsi igazságszolgáltatás gondoltságában születik: ha mi Isten miatt, a vallásunk miatt halunk meg, akkor ő vajon nem szolgáltat számunkra igazságot a földi léten túl? – foglалható össze a dilemma.

(Bibliai vallási csoportok)

A makkabeusi szabadságharc gyökereiben felforgatta a teljes vallási berendezkedést. Több csoport és mozgalom is szerveződött, melyek aztán Jézus korában meghatározóvá váltak. Ilyenek voltak a farizeusok, akik progresszív vallási közösségnek számítottak, és ekkor szerveződtek csoportba a szadduceusok a főpapok leszármazottai és az arisztokrácia képviselői közül. A farizeusok az új eszmékre fogékony csoportosulásként vallani kezdték a feltámadást, míg a konzervatívabb szadduceusok az ősi hitet vallották, és elutasították a halál utáni élet minden formájának a képzetét, ahogy azt az Ószövetség nagyobb része is teszi. E szerint az ember Isten arca előtt él, de ha meghal, örökre a semmibe kerül, a változatlan állapotába, amit a Jeruzsálem melletti hinnon-völgyi szeméttelről általában „gyehennának” hívtak. A mindig égő (szeméttégető) tűz képe aztán a Seol megnevezés felé fejlődött a pokol képzetének perzsa befolyású megjelenésével. Egy mondasában Jézus is utal erre az ószövetségi hitre: „Ne féljete azoktól, akik a testet megölik, de a lelket meg nem ölhetik. Inkább attól féljete, aki mind a lelket, mind a testet elpusztíthatja a gyehennában.” (Mt 10,28)

Az evangéliumok szerint Jézus is vallotta az új felfogást, azaz a halál utáni életet. Ezért a farizeusok és szadduceusok közti vitába egy alkalommal Jézust is bevonták. A szadduceusok, akik tehát nem hittek a feltámadásban, annak abszurditását akarták szemléltetni egy hipotetikus eset Jézusnak szegezésével: ha van hét testvér, és a sógorházasság kötelezettsége szerint rendre mindenik feleségül veszi ugyanazt a megözvegyült asszonyt, akkor a túlvilágon kinek lesz a felesége? Jézus válasza igen figyelemreméltó. Először a kor felfogását tükrözve kijelenti, hogy a feltámadás után nincsenek nemek, hanem az ember angyalhoz hasonlóvá válik. Ezt követően azonban egy roppant fontos megállapítást tesz: „Ami pedig a halottak feltámadását illeti, vajon nem olvastátok Mózes könyvében, a csipkebokorról szóló részben, hogy mit mondott neki Isten? »Én vagyok Ábrahám Istene és Izsák Istene és Jákób Istene.« Isten nem a holtak Istene, hanem az élőké. Ti tehát nagyon tévelyegtek.” Hogy értsük, Jézus olyan személyekre utal, akik már évszázadok óta halottak. És rájuk nézve mondja, hogy Isten nem a holtak Istene, hanem az élőké.

Jézus korában tehát a feltámadás volt az új, nagy téma. Nagyon sokféle felfogás élt egymás mellett, onnan kezdve, hogy csak az igazak támadnak fel, vagy mindenki, és csak azt követi az igazságszolgáltatás – el egészen a legtöbb bizonytalanságot mutató kérdésig, hogy a feltámadásnak mennyire van testi jellege, az földi test vagy egy új test. Volt azonban a feltámadás-hívőkben egy körvonalazódó konszenzus: nem egyénekben, hanem egy végső, általános, egyetemes feltámadásban kell gondolkozni. Jézus is a fenti vitában erre utal.

(Pál és az evangéliumok)

Jézusnak a Róma általi kegyetlen kivégzése után a halálának a ténye nem volt vitatható, így az örökélet általánosabb fogalma sem jöhetett szóba. Maradt a meghalást feltételező feltámadás. A tanítványok azonban váratlan, mondhatni hallatlan állítással álltak elő: nem a végső általános feltámadáskor, hanem itt és most, Isten egy embert feltámasztott a halálból. Ezt a hallatlan üzenetet aztán az Újszövetség a kor feltámadásról szóló összetett teológiai felfogásának leképezésével igen sokféle formában és módon mesélte el.

Ezek közül két nagyobb irány jól elkülöníthető. A legkorábbi tudósítás Pál apostoltól származik az 50-es évekből, tehát 20–30 évvel Jézus halála után. Ne feledjük, hogy Pál farizeusnak vallotta magát, tehát a feltámadásban hívő tanítók közé tartozott. Az első keresztények kegyetlen üldözőjeként látomásban volt része, melyben az általa üldözött Krisztust látta. Élményének valóságát bizonyítja, hogy mindent kockára téve a keresztény mozgalom élére állt. Ez a híres pálforduló. Pál az első korinthusi levél 15. fejezetében részletesen értekezik a feltámadásról, egyben az Újszövetség legszisztematikusabb értelmezését nyújtva. Ami azonban feltűnő, hogy ennek bizonyosságát a „megjelent” ige (*ofthé*) ismétlésével igazolja, mégpedig olyan eseteknek a felsorakoztatásával, amelyeket „ő is kapott”: Krisztus megjelent Péternek, majd a tizenkettőnek, aztán ötszáz embernek, Jakabnak, az apostoloknak, végül önéki. Pál ebben a feltámadást legrészletesebb taglaló bibliai fejezetben aztán arra is kitér, hogy az milyen formában történik. És itt érdemes nagyon figyelni, mert Pál egy nagyon kifinomult teológus volt:

„De megkérdendné valaki: hogyan támadnak fel a halottak? Milyen testben jelennek meg? Esztelen! Amit elvetsz, nem kel életre, míg előbb meg nem hal, és amikor vetsz, nem a leendő testet veted el, hanem csak a magot, talán búzáét vagy valami másét (...) Így van a halottak feltámadása is. Elvettetik romlandóságban, feltámasztatik romolhatatlanságban; elvettetik gyalázatban, feltámasztatik dicsőségben; elvettetik erőtlenségben, feltámasztatik erőben. El-

vettetik földi test, feltámasztatik lelki test. Ha van földi test, van lelki test is.” (1Kor 15,36–44)

Pál szerint tehát nem földi testben, nem hústestben történik a feltámadás, hanem szellem-testben, ahogy ő mondja: *szóma pneumatikón*.

Ez volt tehát az első nagy értelmezési irány. A másikat az evangéliumok képviselik, a maguk színességével, amelyek „tudósítások” 20–50 évvel Pál után, tehát mintegy 40–70 évvel Jézus működése után keletkeztek. Ezekben a figyelem egyre inkább a földi test valóságában való feltámadásra esik. Ezt a célt szolgálja az üres sír motívuma, amelyről feltűnő módon Pál nem tesz említést. A korai kereszténységet a legtöbb vád a feltámadás témájában érte, ezért az evangéliumok ezeket a vádakot szerre próbálják cáfolni, egyben tovább formálva, gazdagítva az elbeszéléseket. Cáfolják, hogy csak tetszhalál lett volna, vagy hogy csak látomás, vagy hogy a testet ellopták volna. Mindezt történetekbe szöve, tehát visszafelé historizálva jelenik meg olyan elbeszélésekben, amelyekben találkozások, párbeszéddek vagy a közös étkezés adja a keretet. Az utóbbi különösen erős apologetikus üzenetet hordozott, hisz az antikvitásban az étkezést kifejezetten testi cselekménynek minősítették, melyre az angyalok nem képesek, és amely túlmutat minden látomáson.

(Egy kamera mit látott volna?)

Az evangéliumok szerint a feltámadás hitének első tanúi az asszonyok voltak. Azaz a Róma általi lezárt sír története nem ér véget, hanem mint csendes dallam a sötét éjszakában, folytatódik a történet a balzsamozásra érkező asszonyokkal. Az evangéliumi beszámolók szerint a sírt meglátogató asszonyok voltak az elsők, akik Jézussal kapcsolatban olyan hitet terjesztettek, amit a közvetlen tizenkettes tanítványi kör tagjai kezdetben nem hittek, sőt egyenesen „üres/bolond beszédnek” minősítettek. (Lk 24,11)

Egy dolog bizonyos: feltámadás nélkül nem mesélték volna el Jézus történetét, és nem maradt volna fenn tanításai sem. Való igaz, hogy aztán ez a feltámadási hit átszínezte Jézus egész történetét és tanításainak elmesélését, ami azokat nagyon nehéz helyzetbe hozza, akik számára az ember Jézus tanítása kiemelten fontos. Mégis ennek az élménynek köszönhetjük, hogy a tanítások egyáltalán fennmaradtak. De az is bizonyos, hogy egy hit, amely csodára épül, igen gyenge lábakon áll. És ezt tudták unitárius elődeink. Hittek a tudományban, a ráció magyarázó erejében, és hamar megkérdőjelezték a testi feltámadást.

Ezzel a hittal érkeztem én is a teológiára, és vettem bele magam a tanulmányokba. Bevallom, volt bennem egy szellemi gög, hogy mi már rég tudjuk, de ők még mindig hiszik. Aztán alázatosabb lettem.

Három gondolatot legyen szabad megosztanom. Történt egyszer, hogy egy este a Quo Vadis folyóiratot szerkesztő diákság meghívta a teológiai tanárokat egy beszélgetésre. a feltámadás volt a téma. Emlékszem, hogy egy idős református professzor magyarázta Pál *szóma pneumatikón* fogalmát, és a következő mondat hangzott el: „Önöknek – magázódott –, teológusoknak, tudniuk kell, hogy mit tanít a teológia, de ezt nem lehet az egyszerű embernek ugyanúgy prédikálni, mert sokan szó szerint értik a testi feltámadást, és megbotránkoznak.” Évekkel később, amikor már a történeti Jézus-kutatással foglalkozva a doktori disszertációm írtam, a kezemben járt sok eminens szerző műve. A többség, köztük katolikus, evangélikus, episzkopális, anglikán és sokféle más felekezeti kutató véleménye az, hogy a történeti Jézus tanulmányozása a kereszthaláláig terjed, a feltámadást pedig mint metaforát kell értelmezni. Egy harmadik példát is említek. Néhány éve az egyik katolikus professzor kolléga írt egy tanulmányt, amelyben azt fejtegeti, hogy a feltámadás hitigazság. Vagyis ha ott lett volna egy kamera a sírban, az nem látott volna semmit, mert a feltámadás nem a fizikai síkhoz tartozó valóság. Mint ahogy a szeretet sem. Vagy a jóság.

Lehet, hogy mindezt, mi unitáriusok, korábban mondtuk? Igen. De csak szerényen! A keresztény teológia sokat fejlődött, és ez minket is haladásra kötelez! És közeledésre! Mert ültünk a humanizmus lábánál. Ültünk a racionalizmus lábánál. Ültünk a liberalizmus lábánál. Mindeniktől sokat tanultunk. De az örökélet beszédét nem.

(Mit jelent hát?)

Mára talán feleslegessé vált a kérdés, hogy vajon tényleg úgy történt-e. Feleslegessé vált a rációt nekifeszíteni annak, ami nem racionális természetű. Célra vezetőbb inkább ezt a kérdést feltenni: mit jelent a feltámadás? Mit akarnak az evangéliumok mondani általa? Miért a kereszténység lett az ókor legsikeresebb vallása, amely mindmáig a legnagyobb világvallás?

Az örökélet hite nem a Bibliával, és nem Jézussal kezdődött. Egyidős az emberiséggel. De míg annak sejtelmét korábban az ember a természet megújulásából vezette le, addig Jézus tanítása mutatta fel számunkra azt a szerető, atyaként gondviselő Istent, aki nem a holtak, hanem a síron túl is élők Istene. Ekként válik tanítása az örökélet beszédévé. És azáltal, hogy már életünkben élénk állítja tanítása és követése a mulandó élet örökéletté nemesítésének a lehetőségét.

Ugyanakkor mindmáig a Jézus haláláról és feltámadásáról szóló történet a legmélyebb és leginkább erő hordozó metafora, amit ismerünk. Mert ezzel

tudjuk leginkább elmondani, hogy a fény legyőzi a sötétséget. Hogy a szívünk és közösségeink elé gördített köveket el lehet hengeríteni. Hogy a hit győzedelmeskedik a félelem felett. Hogy a jóság hosszú távon erősebb, mint a gonoszság. Hogy az élet nem véletlenszerű, hanem célja és értelme van. Hogy a bennünk élő krisztusi meg tud tartani a jó oldalon. Hogy a szeretet nem zárható katonákkal sem sírba.

Hogy miért? Pontosán azért, mert gyakori tapasztalatunk, hogy a sötétség és a gonoszság, és a félelem és a kétség, és a katonák gyakran fölül kerekednek. És mi önmagunkat nem tudjuk megtartani, ha nincs, amire a tekintetünket és hitünket szögezünk. Kihez mehetnénk, hisz nála van az örökélet beszéde? Nála, akinek a nevét ma is emlegetjük, akinek emlékére megtörjük a kenyeret, akinek nem dőlnek le szobrai, mert azt szívbe állítja minden nemzedék a következőnek. Így van ő velünk a világ végezetéig.

És mert mindannyian, felekezettől függetlenül, az életnek és halálnak nevezett nagy misztérium előtt állunk. Mindannyian összetörünk a gyász és veszteség súlya alatt, nem hitünk ellenére, hanem annak segítségével próbálunk visszatérni az élők közé. Időről-időre mindnyájunkat felkeresnek halottjaink, megjelennek álmunkban, odatelepednek alkonyati csendünkben mellénk, váratlan dolgokat mondanak és tesznek, vagy csak szótlánul betölt jelenlétük, és mi magyarázat nélkül maradunk a sejtéssel, hogy az élet többről szól, mint az gyakran gondoljuk.

Mi mindannyian, függetlenül attól, hogy milyen vallási és kulturális hatások alatt formálódtunk, együtt tanuljuk az élet sérülékenységét és a remény győzelmét. Van, aki értelmező közösségének grammatikáját inkább az örökélet fogalma köré rendezi, és van, aki a feltámadás fogalmát részesíti előnyben. Van, aki a Jézust magasztalja inkább fel és teszi a háromság Isten részévé, és van, aki az Atyát tartja egyedül az Istennek kijáró tisztelet magaslatán. De bárhogy legyen, mindannyian a transzcendencia idefele eső oldalán élünk, és a halál titkait az Atya jóságos keze ugyanúgy eltakarja előlünk. Legyünk büszkék hagyományunkra, de mindnyájan vegyünk vissza a felekezeti gögből, mert mind Isten szeretetéből és kegyelméből élünk! És mindnyájunk számára közös a feltámadás élménye, mert személyes életünkben mind jártunk a halál kapujában, és megismertük az új élet fényét. És mindnyájan ugyanattól a Mestertől merítjük az örökélet beszédét. Attól, akit az ősi köszöntés így üdvözl: „Krisztus feltámadt!” Mi pedig mindnyájan lelkesen válaszolhatjuk: „Valóban feltámadt!” Ámen.

DR. CZIRE SZABOLCS

Pünkösöd a kommunikáció ünnepe

Az egész földnek egy nyelve és egyféle beszéde volt. Menjünk csak le, és zavarjuk ott össze a nyelvüket, hogy ne értsék egymás nyelvét! Így szélesztette szét őket onnan az ÚR az egész föld színére, és abbahagyták a város építését. Ezért nevezték azt Bábelnek, mert ott zavarta össze az ÚR az egész föld nyelvét.... (1Móz 11, 1; 7-9)

Amikor pedig eljött a Pünkösöd napja, és mindnyájan együtt voltak ugyanazon a helyen, Mindnyájan megteltek Szentlélekkel, és különféle nyelveken kezdtek beszélni; úgy, ahogyan a Lélek adta nekik, hogy szóljanak. Megdöbbenek, és csodálkozva mondták: Íme, akik beszélnek, nem valamennyien Galileából valók-e? Akkor hogyan hallhatja őket mindegyikünk a maga anyanyelvén? Pártusok, médek és elamiták, és akik Mezopotámiában laknak, vagy Júdeában és Kappadóciában, Pontuszban és Ázsiában, Frigiában és Pamfiliában, Egyiptomban és Líbia vidékén, amely Ciréné mellett van, és a római jövevények, zsidók és prozeliták, krétaiak és arabok: halljuk, amint a mi nyelvünkön beszélnek az Isten felséges dolgairól.” (2ApCsel 2, 1;7-11)

Kedves Testvéreim!

Tapasztalhattuk már, hogy szót érteni csak úgy tudunk, ha egymást figyelmesen meghallgatjuk, ha egymás „nyelvén” tudunk beszélni, értekezni, és itt nem a tényleges nyelveken való szólást értjük: a magyar, az angol, a német, a francia, a kínai, a spanyol és más nyelveken történő szólást, hanem a hasonló értelmű, összhangban, egy akarattal történő cselekvést, mindezt megerősítve a lélek erejével.

Az egyháznak pedig a hívek egymás közötti beszélgetését, vigasztalódását hivatott szolgálni, azaz akkor működünk egyházként, ha egymással szót értünk, a kisebbségi véleménynek is teret adunk, a megértést szolgáljuk, illetve a társadalom elesettjeit, a bajbajutottakat, a sérülteket, a betegeket, a teherrel küzdő embereket megvigasztaljuk.

Mindezeket hogyan tehetjük meg továbbra is? A példa, e szent ünnep, a Pünkösöd: Pétert és a többi tanítványt az őket megszállt Lélek indítja arra, hogy prédikáljanak. Azaz: szükséges kiállni a széles nyilvánosság elé, vállalni kell a véleményt akkor is, ha az esetleg nem arat széleskörű tetszést, valamint ezzel egy időben segíteni kell az embereket ennek megértésben.

Az Apostolok Cselekedeteiről szóló könyv 2. részében azt olvashatjuk, hogy a tanítványok „mindnyájan együtt voltak, ugyanazon a helyen” (ApCsel 2,1), és mindnyájan megteltek Szentlélekkel. Az ünnepre összesereglett sokaság döbbenet tapasztalta, hogy leomlottak a köztük levő nyelvi korlátok, és ezt mondták:

„halljuk, amint a mi nyelvünkön beszélnek az Isten felséges dolgairól” (ApCsel 2,11).

Kedves Testvéreim!

Mindezek alapján mondhatni, hogy Pünkösöd a kapcsolatfelvételnek és a megértésnek, illetve az egyetértésnek áldott alkalma és ünnepe. Gondolhatjuk azt is, hogy Pünkösöd egyrészt a megfelelő kommunikáció ünnepe, mert akik addig nem értettek szót egymással, Pünkösödkor megértették egymást. Legalább is a tanítványokat és mondanivalójukat a széles közönség megértette, hiszen azonnal háromezren csatlakoztak az első gyülekezethez.

Másrészt az etnikumok együttélése ünnepének is mondhatjuk Pünkösödöt. Az Apostolok cselekedeteiben az evangélista pártusok és médek, elamiták és egyiptomiak, krétaiak és arabok, rómaiak, valamint zsidók felsorolásával jelzi: ma is mindenkinek helye van Istennel való közösségben, nem lehet onnan senkit kirekeszteni, mind ugyanazon egy Istennek vagyunk gyermekei.

Első alapgondolatnak a bábeli torony történetét olvastam fel, figyelemmel arra, hogy Pünkösöd megünneplése, ennek az ellentéte. Mint látjuk, Bábelben az emberek közösen szerettek volna egy égig érő tornyot építeni, azonban nem tudtak egyetérteni egymással, és ennek következtében a munkájukban nem volt haladás, szándékuk kudarcot vallott.

Ebben az esetben sem a közös nyelv hiánya volt a gond, hanem az együtt munkálkodás akarata, a különböző szándékok szerint vezérelt kivitelezés. A bábeli torony megépítésekor még hiányzott ez a közös akarat, hiányzott az építőkből a lélek ereje, míg Pünkösödkor az Apostolokban már jelen volt. Az Apostolok Jézust maguk mellett érezték, mint ahogyan mi is Isten jelenlétét megérezhetjük nap, mint nap.

Kedves Testvéreim!

Gyakran bábeli zűrzavarok keletkezhetnek személyes életünkben is, vagy nem tudunk, vagy nem akarunk egyetérteni egymással valamilyen okból, sérelemből kifolyólag. Akár verbális, akár virtuális kommunikációt használunk az önkifejezésre, a megértéshez mindig szükséges, elmaradhatatlan az együttérzés, az egymásra hangolódás jelenléte, az empátia, egymás megértésében ezek nélkül nem juthatunk közelebb.

Többnyire a valóságos találkozások által tudjuk megérteni, elfogadni egymást, melynek követelménye a világos és őszinte beszéd, a gerinces létforma, az egymásra való hangolódás.

Egy kapcsolatfelvétel, nemcsak barát és barát, családtag és családtag, ismerős és ismeretlen között, hanem Isten és ember, Teremtő és teremtmény között kizárólag személyesen, közvetlenül lehet eredményes.

Ez utóbbi kapcsolatfelvételt megkönnyítendő, eleinte még szóban közvetítették Isten üzenetét a próféták, és kizárólag az maradt meg az emberek emlékezetében, aminek ténylegesen értéke, fontossága, üzenete, mondanivalója volt, azaz hatással volt rájuk.

Száz évekkel később, már kódexeket másoltak a szerzetesek, mindezen fontos dolgokat leírták, azonban ezekhez még mindig csak egy elenyésző csoport fért hozzá, és tudta azokat latinul olvasni.

Ez is változott idővel, következett a könyvnyomtatás, majd az anyanyelvekre történő fordítás, melyek következtében tömegek kezdték tanulmányozni a Bibliát.

Jelen korunkban azonban így hangzik a kérdés: Gutenberg vagy Zuckerberg? Johannes Gutenberg a XV. században élt, és a maga zseniális találmányával döntő mértékben meghatározta bő fél évezred kulturális arculatát, könyvek tömkelege jelenik meg azóta is.

A XXI. század elejének szellemiségét pedig egy Mark Zuckerberg nevű fiatalember és az általa kifejlesztett közösségi oldal fejezi ki talán a legjobban. Természetesen annak a tudatában kell lennünk, hogy a félrevezetés ezen a felületen jóval több, mint a kódexek másolásakor, amikor is voltak szándékos vagy véletlen elírások, betoldások, kiegészítések, módosítások. Például a Biblia fordítások során elveszhetett sok-sok lényeges információ, értelmezés, amit nem tudtak pontosan lefordítani egy másik nyelvre.

Az internet világában pedig a megtévesztések, illetve az álhírek, a támogatott, az irányított tartalom mennyisége csak egyre nő.

Sokaknak az a véleménye, hogy a virtuális kapcsolatok idejétmúlttá teszik a hagyományos érintkezési formákat. De felmerülhet bennünk a kérdés, hogy ha-

tékonyabb lett-e a egymás megértése, úgy mint például az apostolok korában? Aligha testvéreim. Megbecsülve és használva a technikában rejlő lehetőséget, ma azt hangsúlyozhatjuk, hogy a Pünkösöd mégiscsak a személyes találkozások ünnepe és lehetősége még akkor is, ha nagyon elfoglaltak vagyunk, és nincs időnk találkozni egymással. Ne feledjük: a tanítványok „mindnyájan együtt voltak, ugyanazon a helyen.”

Továbbá, a digitális világban sem válnak fölöslegessé a kézbe vehető, lapozható érdekes könyvek, a kedves szóbeli kommunikáció, a tartalmas és élmény teli személyes találkozások. Tény és való, hogy a technológiai robbanás minden korábbinál gyorsabbá, és nem utolsó sorban olcsóbbá teszi a szellemi termékek előállítását, valamint forgalmazását. Azonban ez nem cél, hanem csak segítő eszköz kellene legyen a kapcsolatépítéshez, illetve a kapcsolattartáshoz, életünk eredményesebbé és hasznosabbá tételéhez, válásához.

Szükségünk van tehát a megfelelő kommunikációra, és nemcsak a szóbeliségre és írásbeliségre, hanem sokkal inkább a nonverbális érintkezésekre is: a tekintetek találkozására, mert ebből több minden kiolvasható, mint a szavakból. Szükségünk van még egymás illatának közelségének a megérezésére is, a gesztusok, a testtartás, a sugalmazás, a kisugárzásunk használatára.

A Pünkösöd ünnepe abban is segítsen bennünket, hogy helyreállíthassuk megszakadt kapcsolatainkat. A különbözőségek és célok ellenére Isten is azt szeretné, hogy megértsük egymást, egy akaraton legyünk. Mert erről szól Pünkösöd, az ilyen lélek által átítatott, kinyilvánított Isten által vezérelt emberi kapcsolatokról.

Ámen.

Mindennapi életed a templomod és a vallásod....

Kedves Olvasók! Terveink szerint következő lap-számainkban bemutatjuk a Magyarországi Unitárius Egyházkerület gyülekezeteit. A lelkész szolgálatával van jelen a gyülekezet élő közösségében ezért gyülekezeteinket a lelkészeink „szemén” keresztül próbáljuk megjeleníteni és megmutatni.

1. Több mint egy éve szolgálsz a gyülekezetben. Néhány szóban mi a legfontosabb, amit elmondanál magadról?

6 év kolozsvári teológiai képzés után, hivatásom útja Magyarországon folytatódott. 2 évnyi budapesti szolgálat után, Győrbe kerültem, mint gyülekezeti lelkész és amióta ezt a szórványegyházközséget szolgálom, szívemen viselem életének alakulását. Így családommal együtt a gyülekezet jólétén, fejlődésén dolgozunk.

2. Néhány szóban a gyülekezet története...

1931. november 15-én Dávid Ferenc halálának emlékűnnepén tartotta meg az első unitárius istentiszteletet Józán Miklós püspök úr. Első nagy lépés volt, de sajnos nem vezetett rendszerességhez. 1992-ig beszolgáló lelkészek látták el a szolgálatokat, de az igazi átöröszést Göncz Mihály nyugalmazott lelkész Győrbe való költözése jelentette és azóta beszélünk önálló egyházközségről. 1995-től Sándor Gyula Mátyást bízták meg a lelkészi teendővel. 2022. április 1-től főtisztelendő Kovács István kinevezett a szórványegyházközség rendes lelkészévé. 2023. februárjától a felújított lelkészi lakásban lakhatunk férjemmel és hamarosan megszületendő gyermekünkkel. Úgy, ahogyan az elődeim szívügyüknek tartották a Nyugat-Magyarország területén élő unitárius híveknek a lelki gondozását, így én is leg-

jobb tudásom szerint Istenben bízva szeretném tovább építeni gyülekezetemet.

3. Egyházunk alapvetően lelkészközpontú, ilyen a hagyománya és a szerkezete, habár felépítésében a kettős vezetés, a presbiteri jelleg az irányadó. Ennek kapcsán milyen a viszony a lelkész és a gyülekezet között? Hol vannak az erősségek és hol a kényes pontok az együttműködésben?

Egy éve vagyok az egyházközség lelkésze, 4 hónapja lakunk Győrben, és határozottan kijelenthetem, hogy a 4 hónap alatt sokkal bensőségesebb lett a viszony lelkész (lelkészcsalád) és a gyülekezet tagjai között. Személyesen elérhető vagyok és ez nem csak a gyülekezeti tagoknak, hanem nekem is, mint lelkésznek sokat jelent és segít. A fiatal konfirmandusokkal is gyakrabban tudtunk felkészítőket tartani a lelkészi lakásban így egymást jobban megismertük, ami azért fontos, mert mindannyian tudjuk, hogy egy fiatal életében a konfirmáció nagy mérföldkövet jelent, megannyi kérdés vetődnek fel bennünk, amelyeknek megválaszolása személyesen többet ad. Év elején a gyülekezet élére presbitereket választottunk, akik szívélyesen részt vettek az eddigi közmunkákon.

4. Minden gyülekezetben szinte jelszóként hangzik el a fiatalosodás és megújulás igénye, viszont ez az a korosztály, amely a jelenlegi élethelyzetben a legkevesebb szabadidővel rendelkezik. Ennek ellenére milyen lehetőségeket lát erre a lelkész?

Győrben való költözésünk első napján, megszólalt a telefonom és két fiatal testvérpár jelentkezett be egyházközségünk tagjai közé. Isteni gondviselésnek tartom, hogy épp az első napon szólalt meg ilyen ügyben a telefon. Fiatal házaspárok fáradságot nem ismerve közmunkán is részt vesznek, gyerekeikkel együtt. Ünnepekkor nagyon jólesik látni, hogy mindig vannak új arcok, akik családjaikkal jönnek el közösségünkben és akik támogatják anyagilag is az egyházközségünket. Nagy öröm számunkra, hogy márciustól klenódiium raktárunk gazdagodott úrvacsorai és keresztelői kehelyek, így a fiatal konfirmandusok már az egyházközség-

günk kelyhéből vehetik magukhoz az első korty bort. Minden kis lépés, amit eddig elértünk nagy előrelépés közösségünknek, amit nagy örömmel és hálatelt szívvel élünk meg.

5. Felvetődik a kérdés, körülbelül mekkora a gyülekezet? Milyen a taglétszám alakulása és erre építve, milyenek az esélyek, hogy vonzó legyen és maradjon sokak számára? Hogyan lehet jobban nyitni az emberek felé, úgy, hogy közben ne veszítsük el hagyományainkat, értékrendünket, unitárius identitásunkat?

Esetünkben nagyon nehéz meghatározni, hogy pontosan hány egyháztagnak van. A jó hír az, hogy folyamatosan növekszik közösségünk. Magyarországon mi vagyunk az egyik nagy szórványegyházközség Győr központtal. Egészen Bécsig kiterjedünk, hiszen az ott lakó családok közül keresztelési szertartásra is sor került nemrég. Kinevezésem óta, igyekszem személyesen, telefonon, e-mailen vagy postai úton felvenni a kapcsolatot a hívekkel és így sikerült elérnem közel 80 személyt. Egyedül Istené a dicsőség, hiszen én sem kaptam térképet a kezembe, amely mutatja a biztos utat a családi otthonok felé, de még jól bevált receptes könyvet sem adtak a kezembe, amely megmondja a helyes megkeresési módot. Minden segítségnek és jószándékú

embernek örülünk, aki bemutatja közösségünket Magyarország ezen területén élő unitárius hívőknek.

Az újonnan megválasztott presbiterekkel, azon munkálkodunk, hogy olyan programokat találjunk ki, amelyek segítségével jobban megismerhetik híveink is azt a közösséget, amelynek tagjai. Tekintettel arra, hogy legtöbb hívünk erdélyi gyökerekkel rendelkezik, hagyományainkat, unitárius öntudatunkat nem nehézség megőrizni, de táplálni szükségesebb.

6. Mi jelenleg a legnagyobb kihívás a gyülekezetben? Melyek a legfontosabb tennivalók?

A híveink és presbitereink áldozatos munkájának köszönhetően már a harmadik közmunkán vagyunk túl, amikor a lelkési lakás udvarának rendbetételére került sor.

Nagyon sok munka áll még előttünk a közeljövőre nézve, például a harangláb felújítása, a bejárati székely kapu restaurálása, valamint az unitárius egyházközség nevével ellátott tábla felkerülése a lelkési lakás külső homlokzatára. Az aktív presbitereknek köszönhetően az összes munkára szakembereket találtunk, akik összességükkel is kezdik a munkát.

A kézzel fogható és szemmel látható munkálatokon kívül, ott van a sok láthatatlan munka, aminek a gyümölcse reményeink szerint idővel beérik.

A Magyar Unitárius Egyház Magyarországi Egyházkerülete nagy mértékben támogatta Egyházközségünket, hogy lakhatóvá váljon a papilak. Ez úton is köszönetünket fejezzük ki.

7. Miben látod az egyházközség jövőjét? Hogyan néz ki a jövő az Észak – Dunántúli Unitárius Egyházközségben és a jövő Unitárius Egyháza?

Igyekszem a gyerekekre és a fiatal családokra is koncentrálni. A gyerekeknek havi két-három alkalommal hittanórát tartok, ahol nagy hangsúlyt fektetek az unitárius hitelveinkkel való megismertetésre. A gyerekekkel és szüleikkel kialakult bizalmi kapcsolatot így sokkal könnyebb tovább építeni és fejleszteni. Szeretnék a közeljövőben bibliaórákat tartani, ahol fő hangsúlyt kapna gondolataink, kérdéseink, kételyeink megosztása.

A presbitereink többsége a tapasztalt, szépkorú híveink mellett, fiatal családapák, családayák, akiknek szintén az a célja és vágya, hogy minél élhetőbb és vonzóbb legyen unitárius közösségünk.

BAKÓ – NAGY ZSUZSANNA

Virág a Bibliában¹

Visszaemlékszem teológiai hallgató koromra, amikor beszédírás közben messzire elkerültek a gondolatok, s bár minden igyekezetemmel saját beszédek születését sürgettem, ihlet, ima, csoda és még sok minden más volt szükséges ahhoz, hogy megvalósuljon az elképzelés. Sokszor a legnehezebb feladatnak a témakeresés bizonyult, de az sem titok már, hogy sok különbség volt az akkori és jelenkori anyaggyűjtésben is. Manapság téma és anyag tömkelegével találjuk szemben magunkat, s milyen jó, hogy számítógépjünk esetenként segít a „szűrésben”.

Hálás vagyok, hogy az Unitárius Élet Szerkesztő Bizottsága ötletként javasolta az év első lapszámának témájaként a **virágot**, aminek köszönhetően odafigyeléssel kigyűjtöttem a vonatkozó bibliai verseket és a teljesség igénye nélkül összeállítottam egy számomra eddig részben ismert, viszont szép gondolatokat tartogató és ébresztő figyelmeztetéseket.

A virág

Ha majd ennek a bemutatónak olvasása rendjén bárki veszi magának a fáradságot és körbenéz a virág tematikánál, megdöbbenéssel tapasztalja, hogy az adatok sokaságának zavarába esik olyannyira, hogy nehezen sikerülne kiválogatnia a csakugyan legszebb tudnivalókat. Arra törekszem, hogy ennek az írásnak ne legyen túlzottan tudományos, sem teológiai jellege, ne zavarjon senkit a prédikáció hangvétele, és azt sem ígérhetem, hogy ne karolja körül közlendőmet a vallásos érzelem.

Híres írónk jellegzetes gondolatával indítom el közlésem, aki a következőképpen biztat: „**Örvendj a hóvirágnak, az ibolyának és a búzavirágnak. Az erdő csöndjének. Ha egyedül vagy: annak, hogy egyedül lehetsz. Ha nem vagy egyedül: annak, hogy nem kell egyedül**

¹ Szent István Társulati Bibliafordítás

légy. *Vágyódj arra, amit a holnap hoz, és örvendj annak, ami ma van.*” (Wass Albert). Van-e köztünk valaki, aki legalább egyszer életében ne kóstolt volna bele abba a látványba, melyet Isten szerzett számunkra, amikor megteremtette a virágos rétet? A mező virágainak kavalkádjában az a sokszínűségben pompázó egyszerűség egy életre magával ragad. A világra ránéző, azon csodálkozó ember tegnap, ma és mindenkor azonos véleményen van: *„Vigadjon a rét és minden virága, örüljenek az erdő fái az Úr színe előtt!”* (Zsolt 96,12).

Neve

Soha nem gondoltam magamról, hogy valaha éppen a virág válik adott dolgozatom, vagy beszédem központi témájává. Most, hogy elérkezett a pillanat, nyomban arra számítottam, hogy nem csak téma szerint, hanem elnevezésében is számtalan megjelenéssel találkozom, aminek rendjén nemcsak a gondolatok bőségével kell megküzdennem, hogy melyeket minősítsek elsőbrendűnek a többiekkel szemben, hanem a virágok sokszínűségének megfelelően azok elnevezése is sok fejtörést okoz. Ezzel szemben nem ez történt,

hanem kijelentem, hogy egyszerűen sikerül látószögünkben tartanunk a felkínált lehetőséget. Én csupán négy virágnevet emelek ki az általam összegyűjtöttek közül, melyek közül három valóban magán viseli a nevének tulajdonságát, viszont egy esetben érdekes különlegeséget figyelhetünk meg. Ezt Jób történetének befejező részében találjuk, ahol arról olvasunk, hogy most már folyamatos áldásban van része a korábban sok veszteségen és szenvedésen átment embernek, aki jelen esetben annak is örülhet, hogy talán a világ leggyönyörűbb leányának vált az édesapjává, akik közül az egyiket éppen *„Fahéjvirágnak”* (Jób 42,14) nevezték el. Ma nagyon sok leány és nő örvend virágnévnek, viszont nem célja jelen írásomnak, hogy rájuk különösebb gondot fordítsak. Azt viszont megérdemlik, főként férfitársaim figyelmébe ajánlva őket, hogy szeretettel felköszöntsük őket.

A következő virágnevek: liliom, lóbusz, mandula, a templomdíszítés elemeként, illetve korábban a frigyláda leírásakor jelenik meg. Érdemes megjegyezni néhány ezzel kapcsolatos adatot. Nézzük először a liliomot, mely kehelyszerű volt a meghatározással, hogy vastagsága egy tenyérnyi volt, befogadóképessége pedig kb. 66000 liter (1 bat = 22 liter X 3000) (2Krn 4,5). A

lóbuszvirág is hasonló elemként jelent meg az oszlopon, viszont itt 2000 bat befogadására volt alkalmas a virág kehelye (1Krn 7,26). A templom készítésének leírása során olvashatunk többek között a *virágfüzérek*ről, melyek különös hangsúllyal díszítették a falakat és az oszlopokat. A korabeli leírásban egyértelművé válik, hogy mit szemlélhetett az oda látogató: *„Belül tehát cédrusfából volt a templom, faragott gyümölcs- és virágfüzérekkel ékesítve. Csupa cédrusfa volt az egész. Követ sehol sem lehetett látni.”* (1Krn 6,18).

A mikor a frigyláda részleteit ecseteli a Biblia, akkor többek között a mandula virág a mécstartón helyezkedett el, mely többé-kevésbé *„a három karon mandulavirág alakú kehely volt, bimbóból és sziromból állt: ugyanígy mind a hat karon, amelyek a tartóból kiágaztak.”* (Kiv 37,19). Elsősorban nem saját véleményem alapján jelzem, hogy díszes és virágos kivitelezésében a kor egyik látványos tárgyáról van szó, hanem a teljes, erre vonatkozó leírás is hűen érzékelteti ezt az álláspontot. Ha fokozni szeretném a látványt, akkor semmi mást nem kell tennem, csak ismertetnem a bibliai helyet, ami azonnal megfelelő hangsúllyal átveszi tőlem az érzékeltetést: *„A mécstartó így készült: aranyból kalapálták, még a lábát s rajta a virágokat is aranyból kalapálták; pontosan arra a mintára készítette el Mózes a mécstartót, amelyet az Úr mutatott neki.”* (4 Móz 8,4). Itt találjuk összefüggésben természetesen a virág-díszeket, melyek különös készséggel voltak megmunkálva és természetesen tiszta aranyból: *„a virágdíszeket, a mécseket és az arany hamuszédőket (ezek mind tiszta aranyból készültek)”* (2Krn 4,21).

Hogy néz ki?

Amikor a virágot látjuk, nemcsak a neve érdekel, hanem arra is kíváncsiak vagyunk, hogy miként mutat társaival csokorba szedve, netán mesterségesen elhelyezve egy alkotásban, végül és nem utolsó sorban milyen látványt nyújt a virágok sokszínűsége és sokfélesége egy Isten számára rendelt és utalt österületen. Erre vonatkozóan azt mondhatom, hogy kora ifjúságomtól kezdve folyamatosan találkozom az olvasás rendjén azzal a meglátással, mely nemcsak boldoggá tesz és helyettem leírja a varázslatosan szép mezőt, vagy, ha úgy tetszik rétet a maga rendkívüli pompájában, hanem bizony egy életre elsomorítja a szívünket is, amikor a pusztulás veszélyére hívja fel a figyelmünket. Először a zoltárírótól haljuk a szép és egyben felemelő hasonlatot, amikor kijelenti, hogy az *„ember napjai a fűhöz hasonlóak, virul, mint a mező virága”* (Zsolt 103,15). Ezt a gondolatot veszi át Ézsaiás és Ezékiel próféta is, akik elmondják, hogy az ember teste olyan, *„mint a mezők virága”*. Igaz ez szépségében (Ézs 40,6), de nem mindig megjelenésében is. Ezékiel ugyanis arra utal, hogy növeksünk, mint a mezők virága, fejlődünk, amíg eljutunk az érettségig, de még akkor is *„ruhátlan”* (Ez 16,7) állunk Isten és ember előtt.

Sokszor említettem eddigi megnyilatkozásaimban, hogy egy pillanatilag sem kell bánnunk, hogy ilyen korba születünk, melynek részesei vagyunk, hiszen számtalan előny nyújtja kezét felénk, sok meggyőző érv irányítja eszünket, hogy Jézus és Isten bizalmában maradjunk. Ezek közé tartozik az is, hogy mi hallhattuk Jézus biztatását, amikor hangsúlyozta pl., hogy ha „*a mezei virágot, amely ma virít, holnap pedig a kemencébe kerül, így öltözteti az Isten, akkor benneteket, kishitűeket, nem sokkal inkább?*” (Mt 6,30). Értsük meg végre, hogy sokkal többet jelentünk Isten számára, mint a veréb, vagy a mező virága és nem kell aggodalmaskodnunk mezítelenségünk, netán rosszul öltözöttségünk miatt. Nem arról van szó, hogy nincs ember, aki ne fázna, vagy ne lenne melege akár, hanem arra figyeljünk, hogy Istennek mindnyájunkra gondja van. Persze ennek érdekében nekünk is tennünk kell. Vagyis ne takarjuk be azt, akinek melege van, és ne vegyük el annak ruháját, aki fázik!

Korábban másként vélekedett, aki ismeri a zsoltáríró eredeti gondolatát, hogy elhallgatom meglátása második részét. Természetesen nem teszem, hiszen már egészen ifjú koromtól kezdve szembesültem az élet áldásaival, viszont bele kellett kóstolnom az elmúlás kellemetlen ízébe is. Kisgyermekként, majd később is megérintett az elmúlás szomorúsága, hiszen korábban értetlenül álltam egy-egy szerettünk elvesztése előtt, később pedig én nyugtattam saját magam, míg erre a feladatra vállalkozva álltam vigasztalóként koporsók mellé. Tagadhatatlanul több alkalommal is szentleckémme választottam a mező, vagy a rét fűvének, virágának növekedését és csokorba szedtem valamennyiszer a fű, a virág elszáradásának figyelmeztetéseit is. Két tényező viszont nehezíti beszédünket és tévútra vezetheti hallgatóságunk figyelmét is, amennyiben alaposan kitérünk a lényegi vonatkozásokra, mint pl., amikor azt hangsúlyozza a zsoltáríró, hogy ám „*a gonoszoknak el kell pusztulniuk, az Úr ellenségei, mint a mezők virága, elhervadnak, s eltűnnek, akár a füst.*” (Zsolt 37,20). Előfordulhat az is, hogy netán bemerészkedünk a keményebb megjegyzések sűrűjébe és nem vesszük figyelembe, hogy mások bennünket is a tehetősök csoportjába sorolnak, s így rossz néven veszik az apostol meglátását, miszerint „*a gazdag meg megalázkodásával, /.../ mint a rét virága, semmivé lesz.*” (Jk 1,10).

Virágzás

Arra törekedtem, hogy folyamatában szemlélhessem, illetve tegyem láthatóvá azokat az időszakokat, melyekben szem és lélek egyaránt örül a látványnak, sok esetben gyönyörűséggel tölt el a virágok illatozása is. Éppen ezért ajánlom, hogy most lássuk folyamatában a virágzást, sőt azt az állapotot, amikor még ez előtt vagyunk és bomlik a bimbó. Ebben az esetben sem láthatjuk abban a formában a bimbó pattanását, mint ahogy az évenként megismétlődik, hanem általában át-

vitt értelemben kell értenünk és szinte előfordulásokként az ember életére vonatkoztatva jelenik meg. Számomra határozott módot jelöl Ézsaiás próféta, amikor többek között arról prófétál, hogy „*pompás csemetéket ültetsz, s idegen hajtásokkal telepíted*” (utalás az idegen vérre), vagy ha „*azon a napon, amelyen elülteted, megfogamzanak is, s reggelre virágba borul is ültetésed*” (Ézs 17,10-11), az még nem jelenti azt, hogy rajta lesz Isten szándéka, akarata és áldása. Arra pedig minden esély meg van, hogy az „*eljövendő napokban gyökeret ver Jákob, Izrael kihajt és virágba borul, és betölti gyümölcsével az egész földet.*” (Ézs 27,6). Ha valaki kíváncsi véleményemre, akkor a szókimondó Ezékiel próféta elképzelését osztom továbbra is, hangsúlyozva, hogy akik bízunk Isten mindenhatóságában és szüntelen jelezzük hallgatóságunk felé többek közt, hogy „*a mező minden fája megtudja, hogy én, az Úr aláztam meg a magas fát, és emeltem föl az alacsony fát, én szárítottam ki a zöldellő fát, és én borítottam virágba a száraz fát.*” (Ez 17,24). Persze nyugodtan mondhatjuk, hogy ez más műfaj, hiszen itt már a csodákról kell beszélnünk, ami sajnos távol áll sok ember elképzelésétől. Tény, hogy értelemmel, viszont szeretettel és tanulmányozási jó szándékkal is közeledhetünk rég lejegyzett történetek iránt, ahol a csodajelleg kerül az első helyre, viszont soha nem veszi át a vezető szerepet.

Virágzik a növény

Még mindig a csodánál maradva idézem azt a pillanatot, amikor „*Áron botja, Lévi törzsének a botja hajtott ki: rügvet fakasztott, virágba borult, s mandulát érlelt.*” (4 Móz 17,23). Mindezt rövid időn belül. Csak megerősítésként említem, hogy erre utal Pál apostol is a zsidókhöz írott levelében (Zsid 9,4). Amennyiben figyelmesen keresünk a virágzás leírása után, találunk utalást többek között a lenre (2 Móz 9,31), a mandulafára (Préd 12,5), a gránátalmafára (Én 6,11; Én 7,13), a „*korán virágzó fának*” ágára (Jer 1,11) stb. Olyan növény is van, mint pl., a nád, amelyik még meg sem érik vágásra, máris kivirágzik, sőt elszárad, megelőzve minden más fűvet (Jób 8,12).

A gyűjtésem alapján arra következtetek, hogy a legtöbb utalás a szőlővessző, illetve szőlő virágzásával kapcsolatos a Bibliában. Máris megjegyzem azok számára, akik tovább szeretnék vinni a kevésbé unitárius gondolatot, hogy nem foglalkozom ez alkalommal a szőlő beért gyümölcsével, melyhez hasonlítja több al-

kalommal is János evangélista Jézust. Előbbiek közül említem, mint amikor a „föld színén immár virágok nyílnak” (Én 2,12), vagy „éppen most virágzik” (Én 2,15). Nem utolsó sorban a szerelmesekhez, friss házásokhoz, illetve mindenkihez szól az üzenet, akik szeretik egymást, hogy korán „reggel menjünk ki a szőlőhegyre, nézzük meg, fakad-e a szőlő vesszeje. Vajon kifestettek-e virága bimbói, s a gránátalmaifák virágoznak-e már? Ott ajándékozzlak meg szerelmemmel.” (Én 7,13).

Szerintem nem csak én esem annak csapdájába, hogy beszédírás során magával ragad az alkotásvágy és gyakrabban használom a megszemélyesítést, mint azt kellene. Ha egykori és későbbi tanáraink manapság számon kérnék ezt a tevékenységem, valószínű nem sikerülne egyértelműen kibújni a vád alól. Azt viszont vállalom és vallom, hogy időnként jól esik a személyes átélés valósága. Úgy gondolok erre és hivatkozom életem adott korszakára, mint, ahogy erre valóban utalt Sámuel, aki „egy élte virágjában levő, Saul nevű daliás” (1Sám 9,2) ifjúra gondolt. Gyakran hivatkozunk a hányatott sorsú Jóbra, aki sorban mindenét elveszítette, majdnem hitét is Istenben és aki mindig büszkén és szeretettel szólt a bizakodó emberről, akinek pl., teste „üiden felvirágzik, maga meg visszatér ifjú napjaihoz.” (Jób 33,25). Én pedig elsődleges feladatomból tartottam mindig szem előtt, hogy szóljak, élő hittemmel prédikáljam Istennek jó voltát, akiről tudjuk, hogy az Ő „házában vannak elültetve, Istenünk csarnokában virágoznak” (Zsolt 92,14) szüntelen azok, akik Őt és törvényeit tisztelik és szeretik.

Nemcsak az ember szerezheti meg ezt a különös kiváltságot, hogy szinte mintha Isten tenyerén bontaná ki virágait és maga Isten gyűjtené be a megért gyümölcsöket, hanem virágozhatnak városok és országok is az ő akaratából. Mindez nem megy, történik egyszerűen, még akkor sem, ha némi alkudozás rejlik mögötte, mint Sodoma és Gomora esetében. Mindig felszínen kell tartanunk Isten szándékát, aki gondot viselt a virágra, az emberre, a városra és az országra. Nincs helye semmilyen elbizakodottságnak. Bármikor feltevődik egy magyarázatra nem szoruló kérdés: „Ez volna a virágzó város, amely biztonságot élvezett?” (Zof 2,15). Az a véleményem, hogy könyörgéseinkben mindig tartsuk szem előtt Isten világra szóló, virágzást fenntartó szándékát, valamint annak megfelelően fogalmazzuk meg hálával indított és abba torkollt kéréseinket, hiszen a „Magasságbelinek, a nagy élő Istennek a fiai, akinek mi és őseink ennek az országnak a fennmaradását és virágzását köszönhetjük.” (Eszt 8,q).

A virágzás kapcsán nem hagyhattam ki nagy vágyam, de ugyanakkor száz és százezer, sok millió ember örök kívánságát, az igazságosság jelenlétét mindennapi életünkben. Arról beszél a zsoltáríró, hogy napjainkban „az igazságosság virágzik, a béke teljessége, amíg csak el nem tűnik a hold” (Zsolt 72,7). Amennyiben jól belegondolok, csakugyan saját életemben is volt olyan

időszak, amikor beköszöntött a telehold. Sőt évente többször is. Az viszont más kérdés, hogy hányszor és milyen időtartamra maradt meghatározó életemben az igazságosság. Az nem kérdés, hogy Isten, illetve csakugyan néhány jó ember minden körülményben igazságos volt velem és az is maradt még akkor is, ha netán nem érdemeltem meg, az viszont nem egyértelmű, hogy meddig maradt meg életemben áldásként ez az állapot.

Elhervad és lehull

Ehhez kapcsolódik és kínál összekötést Ézsaiás próféta, aki arra figyelmeztet a többi mellett, hogy „még a szüret előtt, amikor a szőlő már elvirágzik, és fürtje érőre fordul: akkor metszik le venyigéit metszőkéssel, és vágják le hajtásait.” (Ézs 18,5). Talán nekünk is ezért fájdalmas, amikor úgy érezzük, hogy Isten ejt néhány olyan metszést rajtunk, melyet fölöslegesnek tartunk. Aki tevékenyen részt vesz a tavaszi munkákban, illetve van sejtése arról, hogy miként kell szőlőt, rózsát, gyümölcsfát metszeni, annak könnyebben sikerül megértenie ennek a „fájdalmasnak” mondott beavatkozásnak is a szükségességét.

Tapasztalatból tudjuk, hogy a virághullás legalább két szakaszon át történik. Az első a hervadás. Több helyen, többféleképpen fogalmaznak az írók, melyek közül egyik legismertebbet közlöm, miszerint „Minden test olyan, mint a fű, a dicsősége, mint a rét virága. Elhervad a fű, s lehull a virága” (1Pét 1,24). Előfordul, hogy az „égető hőség leperzseli sarját, és a viharos szél letépi virágát” (Jób 15,30), vagy „kiszárad a fű, elhervad a virág” (Ézs 40,7), viszont mindennél fontosabb, hogy „Istenünk szava örökké megmarad.” (Ézs 40,8). Gyakran összekötjük életünket a hervadó, lehulló, elszáradó, elenyésző virág képével és ebben a hasonlatosságban keresünk vigasztaló, bátorító reménykeltő szavakat. Ez helyénvaló is, viszont arról sem szabad elfeledkeznünk, hogy Ézsaiás kevésbé kedvelt összefüggésben szól a hervadásról. „Jaj az efraimi részek büszke koronájának, ragyogó ékessége hervadó virágának, amely a bortól tántorgók termékeny völgye felett van.” (Ézs 28,1.)

Végül pedig csakugyan lehull a virág. „Amint a tarlót felfalják a lángok, és az aszott fű elhamvad a tűzben, az ő gyökereik is hamuvá válik, virágjuk elszáll, mint a por.” (Ézs 5,24). Megesik, hogy korábban lehull a virág, mint ahogy arra bárki számít, viszont előfordul, hogy a nap „perzselő heve kiégeti a növényt, virága lehull,

szépsége elenyészik.” (Jk 1,11). Netán, mint a szőlőtőke, ahogy „eldobja virágát” (Jób 15,33), úgy hullnak le egymás után a korábban szemet-szívet, lelket gyönyörködtető virágok. A kinyílt virág „elhervad, eltűnik, mint árnyék, nincsen maradása.” (Jób 14,2).

A virág, mint áldás

Úgy gondolom, hogy Isten senkit sem hagyott ki áldásaiból. Lássuk csupán a tavaszi rügyfakadást, virágzást! Tévesen sokan úgy vélik, hogy nemcsak áldásoktól fosztotta meg őket Isten, hanem egyszerűen elzárta a lehetőséget is előlük. Pedig igazából mindenkinek jutott és fenntart Isten továbbra is ajándékaiból. Lehet, hogy csakugyan nem vagyunk ábrázatra szépek mindannyian, vagy egyik kevésbé kedves embertársaival,

mint a másik, de, ha hiányt is szenvedünk, bizonyára vannak jó tulajdonságaink. Lehet, hogy egyiknek megvan az elegendő hite ahhoz, hogy elsodorja maga elől az akadályokat, a másinak viszont elegendő ereje van ahhoz, hogy széthordja, megtisztítsa maga előtt az utat. Az egyiknek nagy a reménysége, melyet ajándékba kapott Istentől, a másinak akaraterije haladja felül társát. Előfordul, hogy az egyik küzdést kapott Istentől ajándékba, a másik viszont önfeláldozást.

A zsoltárróval kérem Istent, hogy „*legyen virág is annyi, mint a gyom a földön!*” (Zsolt 72,16), „*a kalász és a virág áldásának bőségével*” (1 Móz 49,26) árásszon el minket egész életünkben!

PAP GY. LÁSZLÓ

Tűzliliomok – nárciszok

William Wordsworth méltán elhíresült verséről kellene írnom, a Daffodils-ról. És éppen itt az első és legfontosabb probléma, hogy máris egy angol szót kellett csempésznem tapogatózó versismertetőmbe. Mert hogyan is utalhatnék erre a versre a magyar olvasónak? Csakis egyféleképpen: Szabó Lőrinc szintén joggal elhíresült Táncoló tűzliliomokját megidézve, ugye? Szó, ami szó, szívesen felidézem ezt a verset – szeretem Szabó Lőrinc költészetét. Csakhogy ezt a költeményt is akképp szeretem: a költő – éspedig Szabó Lőrinc – verseként, mely talán William Wordsworth költészetéből ihletődött. És hosszú időre elhallgattatta remek művével a Daffodils-ról szóló magyar lírai diskurzust. (Az újabb fordítások – Szilágyi Domokosé, Kántás Balázsé – még mindig nem érték el az első magyar változat népszerűségét.)

Na de: mi a baj akkor a tűzliliomokkal? Tulajdonképpen az égvilágon semmi. Szépek. Ilyenek:

Wordsworth verse azonban nem róluk szól, ezt nyilván sokan észrevették már. A daffodil a nárciszt jelenti ugyanis, annak sokféle változatos alfajával. A Lake District (északnyugat-angliai tóvidék, Wordsworth szülő- és kedvenc kirándulóhelye) jellemző látványát, amint sok más társával együtt, szépen elterülve, egységes sárga nárciszmezőt alkot. Ilyent:

És akkor még mindig nem beszéltem Wordsworth növényének mitológiai vonatkozásairól, az önmagába (magányába?) szerelmes Narcissus alakjáról, az angol vers nyilvánvaló áthallásairól, a vadon termő és tengernyi sokaságban előforduló nárcisz ténylegesen létező és euforikus látványáról, a vizualizációnak a kortárs pszichológiában is elfogadott módszeréről, hogy most fel se emlegessük írójuk romantikus költészetét és életútját párhuzamul. De nem is szeretnék most egy angol vers magyar nyelvű magyarázatába kezdeni. Mert miről is beszélnek az angolul nem beszélő olvasó számára?

Álljon itt inkább egy fordítás-kísérlet, melyet az angol romantika nagy alakja előtt tisztelegve, meg sem próbálva megközelíteni Szabó Lőrinc versének nagyságát, elkövettem:

William Wordsworth
Nárciszok

Mint felhő kóboroltam én,
lebegve völgy és hegy felett,
kit a pillanat boltja mér,
s meglát egy boldog végletet:
ezer aranyló nárcisz int
felé, tengerként ringva mind.

Csillag, mint drágakő, csiszolt
Tejút ábráját adva ki,
nyújtózkodtak a nárciszok,
mint tó öblének habjai,
szempillantásom tízezer
büszke fej táncát csípte el.

Ringott a tó is persze ott,
de jókedvük az égig ért,
egy költő kedve, verse volt,
hogypillantása vélük élt:
bámultam akkor – ingyen én,
és minden kincsük most enyém.

S díványomon ha nyughatom,
gondtalanul, gondterhesen,
magányos boldogságomon
felvillantja belső szemem:
szívem mármorként éli ezt,
s örvénylő nárcisz-táncba kezd.

FARKAS WELLMAN ÉVA

Örökélet

Fontosabb bibliai versek az örökélettel kapcsolatban:

Mk 10, 30, Lk 18, 30. Lk 9, 62, Jn 3, 15, Jn 14, 6., Jn 6, 47, Jn 12, 50, Jn 3, 35-36, Jn 5, 39-40, Jn 14, 6, Jn 5, 24, Jn 6, 27, Jn 12, 25, Jn 6, 35, Jn 6, 47, Jn 17, 3, Jn 14, 6., Róma 8, 38-39, Róma 6, 23, 1 Kor 15, 19, 1 Kor 3, 7-9, 2 Kor 4, 8-9, 1 Tim 4, 8., 2 Tim 2, 11., 2 Tim 4, 8., Tit 1,1-2, 1 Jn 3,15, 1 Jn 2,25, 1 Jn 4,15, Jel 9,6;

Tudnunk kell, hogy a keresztény életcél nem lehet más, mint állandóan felfele ívelő haladás. Ennek viszont egyetlen járható útja van, éspedig: Hinnünk Istenben, követnünk Jézus tanításait, illetve példamutató élete segítségével egyre tökéletesebbé válnunk Isten- és emberszeretetünkben. Kinyújtom a kezem, magam felé fordítom, majd felétek irányítom a tenyerem: ekkora az életem. Ilyen rövid, kicsi, keskeny, ívelt, s ujjaimat egymástól eltávolítva: szakadékokkal teljes. Ha pedig ujjbegytől- ujjbegyig haladok, akkor le a völgybe, fel a csúcsra, ismétlődik a küzdés, míg elfogy az út.

A jó emberek már itt a földi létben valami különös, lelki kapcsolatba lépnek tanítójukkal, akik között kölcsönös szeretet-kisugárzás tölti be a viszonyt. Másfelől viszont elhangzik egy ígélet is, mely a halál utáni élet boldogságára fekteti a hangsúlyt. Azok az emberek járnak Jézus útját, akik követik tanításait, szerényen viselik magukat a világi, mind pedig a hit dolgaiban és a kézzel fogható emberszeretet útját választják és járnak. Elpusztult, nehezen járható utakat vállalunk, melyek erőnk felettinek bizonyulnak. Nem csak azért, mert gyakran hatalmába kerít a bi-

zonytalankodás, vagy ránk nehezedik a sikertelenség és az azzal járó kudarcok sora, valamint az étellel járó csapások és azok terheinek keserű elhordozása, hanem bizony még a kötelesség is, miszerint ellenségeinkkel is egy úton kell mennünk. A sötétség jelenlétére utal, ha hiányzik ez a meglátás.

Nem a hajnalhasadáskor áll be a világosság, hanem akkor és úgy, amikor az illető ember észreveszi önmagában a sötétséget. Ekkor kérdez ránk is Jézus: *Ha a benned levő világosság sötétség, akkor mekkora benned a sötétség?* Amidőn erre ráeszmélünk, nyomban felfedezzük, hogy lámpás nélkül, éjszakában botorkálunk. Ezért adott Jézus a mindenkori Istenben bízó ember kezébe egy fénynyalábot, hogy ne botorkáljon többé, hanem világítson magának, majd fényénél ő is fénné váljon, majd ezeket az apró fényeket adjuk össze, melynek következtében fényárban úszhat az egész világ. Így már könnyű rátalálnunk a helyes útra. Kinyitjuk szemünket és előttünk áll az Istenhez megnyílt út.

Az önző ember általában a mindennapi élet java-ért való szaladás és főleg nyereséges üzletelés után ezt a fajta boldogságot tekinti a legfőbb jónak. Ez a látszat azonban csak addig áll, míg a csalódások sora be nem következik a látható világ kincseit illetően. Az önzetlen ember viszont nemcsak kenyerét és fekvőhelyét osztja meg embertársaival, hanem szívét és lelkét is. Lemondások árán is arra törekszik, hogy ezeket az élményeket szerezzék meg és lelkében legyenek gazdag.

A mindennapi élet elsőrendű táplálékáról, a kenyérről a lelki eledel felé fordítja a figyelmet. Ez biztosítja benne bízó számára az örökéletet. Az Ószövetségben gyakran találkozunk azokkal a társításokkal, melyek a táplálékkal azonosítják, pl. az igazságot, a bölcsességet, a tanítást. Jézus tovább lépett és önmagát azonosította a lelki szükséglet jelentő táplálékkal és vízzel. Sarkalatos tanítást találtam az 1 Kor 15, 19-ben. Sőt azt is kérdezhetné az olvasó, hogy miként lehet ez a vers unitárius vonatkozású. Egyik részben az örökélet hangsúlyozása miatt, másodsorban viszont szembe kell nézzünk, sőt állandóan „*harcolnunk*” kell a keresztény felekezetek támadásával, ami éppen ebben az apostoli kijelentésben gyökerezik: *Ha nem hisszük Jézus feltámadását, akkor fölösleges keresztény hitünk is.* Persze, mint ahogy sok más tanítás átértékelésre szorult és szorul a történelem folyamán, úgy ennek is megtalálható a magyarázata. Igenis szükséges a keresztény vallás, de abban a tisztaságában, ahogy Jézus tanította. Az unitárius ember, tehát Jézus követésében találja meg vallásos várákosait és az örökélet reménységét.

Saját okulásunkra szóljon, hogy senki nem tudja kiszámítani, megmagyarázni távozásunk idejét, pillanatát. Nehéz rákészülnünk, és még nehezebb elfogadnunk ezt a végzetesnek tűnő változást. Szükséges megértenünk, hogy a lét számunkra e földi téren véges, s nem az a fontos, hogy mennyit, hanem miként éltük meg azt és tekintünk az örökélet felé.

Nagy ajándék az **örökélet**. Unitárius vallásunk e hitigazságot nem nagyítja fel a gyakran emlegetett valóságok magaslatára, én mégis ezt szép és fontos lelki ajándéknak tartom. Pál apostol fogalmazásában *a bűn*, vagyis a rossz cselekedet *zsoldja*, azaz fizetése *a halál*. Ezzel szemben *Isten szeretetteljes ajándéka az örökélet*. Istentől kaptunk egy földi életet, melyet megkamatoztatott, drága pénzeként szolgáltatunk vissza. Emellett azonban reménységünk van egy olyan lelki világban, melyet képtelenek vagyunk szóval leírni. Így nekünk nem egy újabb, földi életre van kilátásunk, hanem egy lelki, örökkévaló házba tartunk, mely Istennél van titkaival és ígéreteivel együtt.

Mikor lett tulajdonom az örökélet? Csak akkor, amikor a jót cselekszem. A jó határára lépünk, majd bemennünk, csak egyszer kell. Ott kell maradnunk

örök ideig! Azaz többé nem szabad visszalépünk onnan. Még az sem zavarhat már, hogy meddig tart majd ez az „*örök ideig*” való cselekvés. A mi dolgunk csak annyi, hogy tegyük a jót. Hogy emberi időérzékelésünk, halálunk órájáig, életünk végéig határozza-e meg a jó cselekvését, mint magát a teljes életet, ez már nem ránk tartozik. Az örökélet magyarázata éppen abban van, amit nem tudunk megmagyarázni. Ez pedig egyszerűen csak ennyi: **Tegyük mindenütt és mindenkivel jót.** A jó tehát így mindörökre megmarad, mint a szeretet.

Egy társítás ragadta meg különös módon a figyelmet: *Nem hordja magában az örökéletet.* Ez szinte azt is jelentheti, hogy nem örökségképpen kapjuk, hanem hordozói vagyunk az örökéletnek. Amennyiben ennek az igazságnak a pártján maradunk, akkor csakis az a szemlélet érvényesül, miszerint magunkban hordozunk Istentől egy részt, amivel saját képességére teremtett minket. Ez pedig nem más, mint a *lélek*. Ezt a jó lelket hordozzuk magunkban, ami halálunk pillanatával összeolvad Istennel. Az emberi igazságszolgáltatás alapján pedig egyetlen gonosz lélek sem örökölheti a jók kiváltságát, az örökéletet. Tehát az ilyen léleknek a sötétségben a helye. Az aztán egy másik kérdés, hogy miként vélekedik Isten erről az emberi elképzelésről?! Sokkal könnyebb dolga volt Káinnak, mint testvérének, Ábelnek. Igen, mert könnyebb ráütni valakinek a fejére, mint elviselni a sorozatos fájdalokat. Tovább menően pedig éppen a bibliai történet jogosít fel embereket ilyen és hasonló tettek elkövetésére, hiszen Isten volt, aki védelmébe fogadta a testvérgyilkost, s egyben olyan pecsétet tett a homlokára, melyről bárhol, bármikor, bárki felismerhette, s észrevehette azt is, hogy ő Isten oltalmában áll. Ilyenek a számunkra érthetetlen történések!

Végül pedig nem azt mondja az evangélista pl. a Jn 3, 35-36-ban, hogy örökélet **lesz**, hanem már **van**. Nagyon fontos, hogy már most tudatában legyünk annak, mire számíthatunk. Tudom, sokan elutasítják közülünk az örökélet gondolatát. Nem tudom azonban, hogy van-e ennek valami különösebb értelme? Gazdagabbá válik-e ezzel az elutasítással az egyén, amennyiben megkérdőjelezi az élet folytonosságát, Isten örökéletét, az emberi lélek Istentől történő felolvadását?

Szerintem jöhet ránk bármilyen veszedelem, belesodródhatunk valamilyen katasztrófába, a Jézusba vetett hitünk segítségével Istenséghez láncolhatjuk magunkat. Vagyis, még akár a halál is bekövetkezhet, lelkünk, ami az igazi értéket képviseli, minden pusztító erőnek ellenáll.

Így biztos alapot gyűjthetnek a jövőre, és elnyerik az igaz életet: 1 Tim 6, 19.

PAP GY. LÁSZLÓ

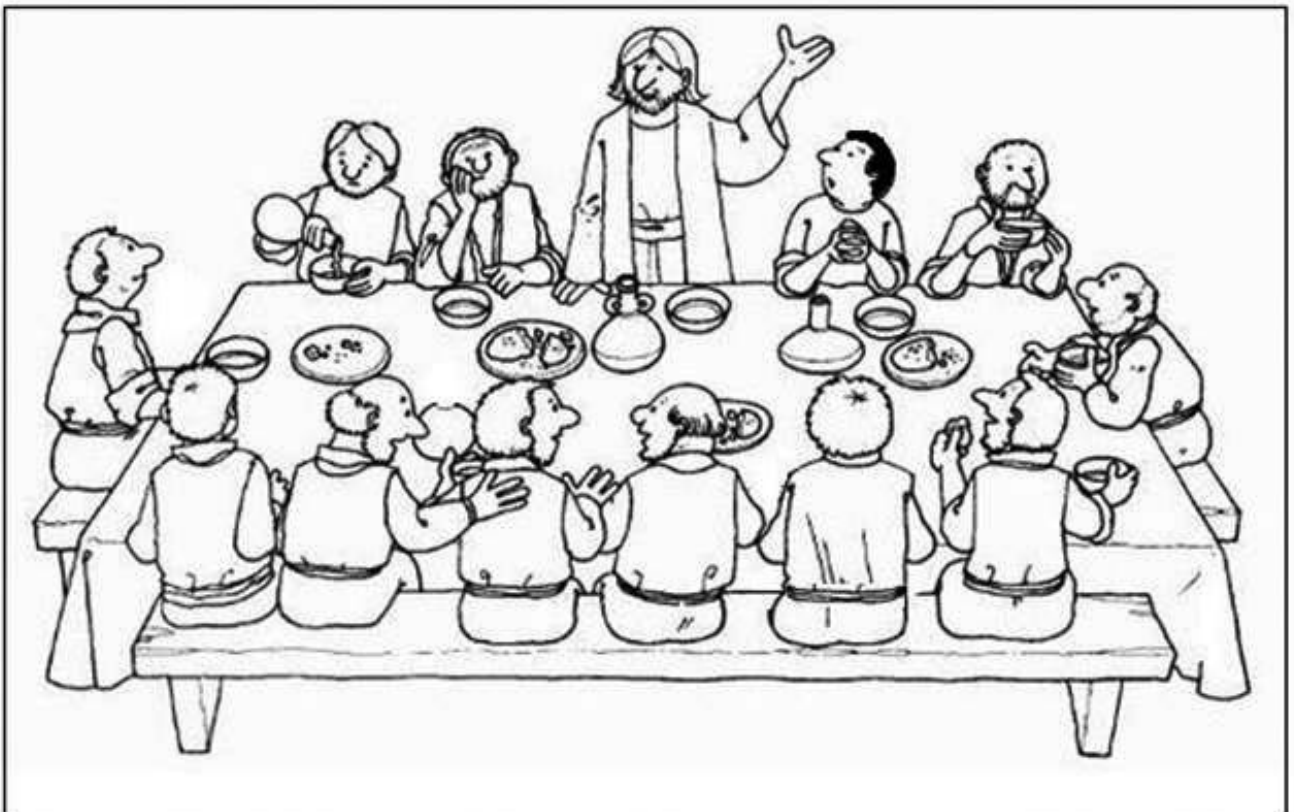
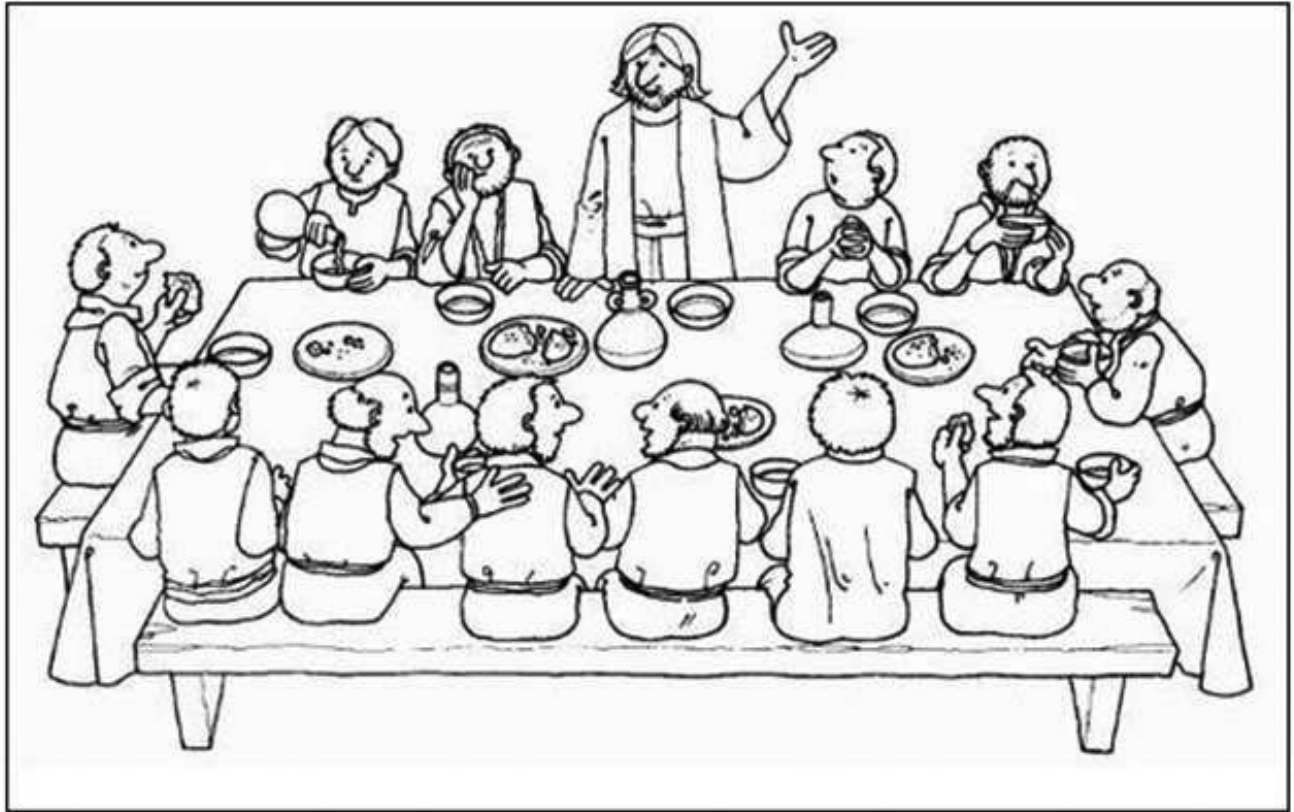
Gyermekoldal

mányként a mai időben is fennmaradt, ezt nevezzük Úrvacsorának, melyet minden nagy ünnepen kiosztunk a már konfirmált unitáriusoknak.

Kedves Gyerekek!

Bizonyára hallottátok már, hogy húsvét előtt Jézus együtt vacsorázott a 12 tanítványával, mely hagyó-

Az alábbi képen az utolsó vacsoráról láthattok két rajzot. A két kép között 8 különbség van. Megtaláld? Ha kedved van ki is színezheted a képet.

Pünkösd ünnepén Jézus tanítványai újra találkoztak, együtt imádkoztak és emlékeztek arra, hogy a Mester milyen útra hívta el őket. Menjenek és hirdes-

sék minden népnek tanításait, cselekedeteit és a szerető Isten dicsőségét.

Színezd ki a rajzot!

Lélekműhely

Levél letűnt korok barátainak, gondolatainak, eseményeinek, de az új élet reményében az újrakezdésnek.

Legdrágább Barátom!

Kicsit már szégyellem magam, hogy a karácsonyi üdvözlés után nem adtam hírt magamról. Pedig év elején írt leveled mélyen megindított és azóta is sokat gondolkodom rajta van-e értelme bármit is megfogadni vagy gyökerestől megváltoztatni. Nem vagyok a fogalomtétélek híve, de azért megfontoltam melyek azok a mintáim, melyeket megtartok és melyek azok amire nincs szükségem. Újév, elméletileg új kezdetekkel, de itt már gondokba ütköztem... Kérem én, mire való az új kezdet, ha az ember még a régi dolgait sem tudja szépen becsomagolt, felcímkézett dobozokba raktározni? Amikor körülötte minden kupacban áll, tárgyak, emlékek érzések, melyekhez emlékek kötik s melyek rendszerezése a továbblépés igazi feltétele lenne? Hiszen ha kilép a házból, gondosan bezárja nem csak a házat, hanem magát is, nehogy a külvilág észleljen bármit is felhalmozott, megoldatlan, elvarratlan, abszolút nevetéses világából. Kihúzza a kulcsot a zárból, s megfordulva már a mindig boldog, gondok nélküli arcot varázsolja lényére, mert kötelességének tekinti, hogy erős szerepben villogjon, nap mint nap. Sebaj, bírja az iramot és el sem felejt, miképpen kell ezzel játszani, csak mikor már behálózzák a gyökerek és az indák, akkor egy óvatlan pillanatban, lefagy a mosoly, üvegesedik a tekintet. A rendszer azonban gyorsan újraindul, szidja elméje pillanatnyi gyengeségét, majd újra a legyőzhetetlen tekintetét villantja... Tudom, hogy te is igyekszel távol tartani mindent, ami színjáték és megérted, amikor azt mondom, fáj látni a robotszerű megfelelési kényszereket, melyeket mézes-mázasan próbálnak rád erőszakolni, elhítni veled, hogy Neked is szükséged van rá. Ebből is fogyasztást csinálni ez már művészet, nem?

Szerintem sem kell mindenkinek látnia, milyen gondokkal küszködsz. Hiszem, hogy arra vannak a barátok, hogy meghallgassanak, s hogy ha csupán a beszélgetés erejéig is, de levegyék vállunkról a terhet, vagy egy kevés ideig segítsenek cipelni azokat. Azt is tudom, ha senki más nincs körülöttem, Isten mindig jelen van, s Ő az, aki feltétel nélkül mindig meghallgat, küld egy apró ajándékot, hadd lássam az értelmet. De nem lehet mindig csak kifele mutatni? Abból nem élhet meg az ember lelke. Így is túl sok farizeus van már.

Drága Barátom, kérlek ne értsd félre felháborodásomat, nem vagyok csüggedt, és nem is látom kilátástalannak a társadalmat benne az ember szerepével. Csú-

pán az az érzésem, hogy számtalan lehetőség közül nem tudom kiválasztani azt az egyet, mely megfelelő lenne. A világ nyomásának köszönhetően elfelejtettem (ahogy sokan) csak az egyre koncentrálni, aminek következménye, hogy agytekevényeim nyugalma egyre több minden tölti meg. S, hogy mik ezek a gondok??? Oh, szokásos egyszerű emberi fájdalmak, melyekkel évmilliók során sokan küzdöttek már meg. Bagatellizálni sem akarom őket, nehogy szegények megsértődjenek, s így még jobban erőre kapjanak (habár tudom, hogy sokkal erősebb vagyok náluk) fegyvertelenítve engem, a terhet cipelő halandót.

Elfejtettem akarni. Valami nagyot, azt, ami az álmodom volt valaha, s mely még most is ott lappang bennem, csak a félelem, a kétségbeesés, a bizonyítás lehetetlennek tűnő nehézségei elnyomták, s most nem bírok velük. Lehet, hogy az álmaimban élek, de az is lehet, hogy ezek nem az enyéim, csak szeretném, hogy azok legyenek.

Kétségbeesett lehetsz, hogy gyötrődni látsz, hallasz, avagy érzel. Pedig akármennyire is lehetetlennek tűnik, szeretem ezt az állapotot. Így év elején, a csodálatos borongásban, amikor minden napsugár ajándék, valahogy mindig erőt vesz rajtam a kilátástalanság és elhagy az akarás, a megfelelési vágy... talán már meg is szoktam, csak várok. Mert amikor vége, olyan kristályossá válik minden. Miniatúr megvilágosodásról beszélélek, amikor a pillanatnyi ismeretlenben felcsillan a fénysugár, te mindkét kezdeddel megragadod, s érzed, hogy tested melegedik, hirtelen talpra állsz és belekiabálsz a csendes magányban úszó csónakodból, hogy ÁLLJ! Megérkeztünk. Mély a víz, de te ruhástól beleszöksz és érzed ahogyan simogatja tested a víz, ahogy a frissességbe beleborzong minden apró porcikád, még elméd is a csendes folyamban úszkál. Nem látsz sem partot, sem más hajót. Lehet, hogy a víz mélysége szörnyűségeket rejthet... de az az energia, ami ezekben a csendes letargikus napokban benned lappangott, most kiszabadult tested ketrecéből, olyan erővel látott el, mely képessé tesz, a Te, Saját, külön bejáratú álmaid megvalósítására. Szeretem ezt a csendesen tomboló frissességet, ezt az időzített bombát, ami minden év elején felrobban bennem, mert különlegessé tesz, mert

erejétől el tudom viselni, a legfájóbb zúzódásokat, töréseket, lövéseket, amelyet az élet céltábláján érhetnek. Mert arra biztatnak, hogy újjászületni érdemes. Levedleni a régen elhasználódott felső réteget és minden alkalommal többet merjek megmutatni igazi lényemből. Abból, aminek teremtettek, akivé lennem kell! Aki élni, teremteni született. Ebben a pillanatban feleslegessé válik minden játék és minden színlelés. A lét a fontos! Az itt és a most!

Drága Barátom! Nem akarlak megsérteni, lekicsinyelni vagy rossznak titulálni a világnézetedet, csupán megosztottam egy szeletét az enyémnek. Kérlek, nézd el, hogy néha felrúgom a konvenciókat és színpadiasan fogalmazok, azt hiszem ez a folyamat része. Várom már a találkozást, hogy zavartalanul kiadjuk magunkból kérdéseinket és megnyugvást találjunk a válaszokban. De addig is szeretettel gondolok Rád!

ÉN

Kossuth-díjat kapott Orbán János Dénes

Orbán János Dénes 1973-ban született Brassóban. Középiskolai tanulmányait szülővárosában, az Áprily Lajos Elméleti Középiskolában végezte, majd a kolozsvári bölcsészkar magyar-angol szakán diplomázott. Ugyanitt szerzett magiszteri fokozatot, majd további tanulmányokat folytatott Szegeden és Bécsben. Számos műfajban ír és publikál: legtöbbször talán költőként ismerik, de az életmű fontos részét képezik a prózai művek, drámák, bábjátékok, esszék, kritikák és újságcikkek is. Műfordítóként, operalibrettó- és forgatókönyvíróként is ismert.

A kilencvenes évek elején indult transzközép irodalmi mozgalom egyik alapítója, a rendszerváltás utáni erdélyi magyar irodalom központi alakja, szervezője. Az *Előretolt Helyőrség* irodalmi lap főszerkesztője, az Erdélyi Híradó Kiadó vezetője volt, 2006 és 2012 között az Erdélyi Magyar Írók Li-

gájának elnöke, ezzel részben egyidejűleg a kolozsvári Bulgakov irodalmi kávéház alapítója és tulajdonosa. 2015-ben Budapesten létrehozta az Előretolt Helyőrség Íróakadémiát, mely azóta több évfolyamnyi író, költőt nevelt ki és számos kötetet is kiadott. Ezzel párhuzamosan volt a *Magyar Nemzet* kulturális rovatvezetője, az M5 tévécsatorna *OJD – Irodalom és könyv 26 percben* című műsorának vezetője az elmúlt években. Színpadi műveit többek között Budapesten, Kolozsváron, Debrecenben és Békéscsabán mutatták be. Több dokumentumfilm szövegkönyvírója és rendezője, köztük a két

kiemelkedő unitárius személyiségről, Balázs Ferencről és Brassai Sámuelről szólóaknak.

Már első, nagy feltűnést keltő kötete, a *Hümériáda* óta élénk érdeklődés övezi a munkásságát. Sokan igyekeznek címkézni, műveinek, tevékenységének kiemelkedően nagy és megosztott a kritikai visszhangja.

További, fontosabb művei: *A találkozás elkerülhetetlen* (versek), *Hivatalnok-líra* (versek), *Vajda Albert csütörtököt mond* (próza), *Teakönyv* (kötetlen írások), *Búbocska. Ördögregény* (és bábdarab), *Alkalmi mesék idegbeteg fölntetteknek* (próza), *A költő, a ringyó és a király. Janus Pannonius apokrif költeményei, A Swedenborg kávéház* (regény), *A magyar Faust. Fekete-fehér játék* (dráma), *Vajda Albert ismét csütörtököt mond* (próza), *Véres képeslap Erdélyből – székely nyelvetlenkedések* és számos gyűjteményes, illetve válogatott műveket tartalmazó kötet.

Munkásságáért az elmúlt évtizedek során minden fontosabb irodalmi elismerést megkapott: Petőfi- és Móricz Zsigmond-ösztöndíjat, Herder-ösztöndíjat (Kertész Imre jelölésére), több irodalmi folyóirat nívódíját, József Attila-díjat, a Magyarország Babérkoszorúja díjat, Herczeg Ferenc-díjat. 2022-ben Tamási város díszpolgára lett.

2023-ban Kossuth-díjjal ismerték el, melyhez szerkesztőségünk szeretettel gratulál.

FARKAS WELLMAN ÉVA

In memoriam Rázmány Ida

(1950-2023)

Rázmány Ida, született Papp Ida - mindeki Idukája – 1950. szeptember 17-én született Székelykeresztúron. Szüleivel és nővérével Kiskadácson lakott, majd Székelykeresztúrra költözött családjával. Iskoláit Székelykeresztúron és Székelyudvarhelyen végezte.

Az érettségét követően a székelyke-

resztúri Népművészeti Kisipari Szövetkezetnél kezdett dolgozni titkárnóként egészen 1995-ig, budapesti kitelepülésükig.

1973-ban Rázmány Csaba Alsóboldogfalván szolgáló unitárius lelkésszel alapított családot. Boldog, egyetértésben töltött házasságukat a jó Isten egy lány, majd egy fiúgyermekkel ajándékozta meg: Hedvigával és Csabával.

Örömteli, eseménydús esztendőket éltek meg Alsóboldogfalván. A lelkész család és a falu nagy összhangban építették a gyülekezeti közösséget.

Közös döntéssel 1995-ben Budapestre költöztek. Iduka 1996-tól a Magyarországi Unitárius Egyház Püspöki Hivatalában dolgozott egészen 71 éves koráig.

2001-től a Magyarországi Unitárius Egyház férjét püspöknek választotta. Hűséggel, szeretettel, odaadással és lelki tisztasággal támogatta férjét úgy a hivatásában, mint hosszantartó betegségében, Rázmány Csaba, néhai püspök 2009. július 15-én bekövetkezett haláláig.

Több mint 13 éves özvegyiségét beragyogták az unokákkal töltött boldog, tartalmas időszakok.

Tiszta szívű, őszinte, kedves, türelmes és hatalmas szerető szív jellemezte Idukát egész életében. Imádott gondoskodni a családjáról, családja lelke és szíve volt. Minden évben részt vett a Rázmányok nagycsaládi találkozásán, ahol boldogan nyugtázta, hogy mindenki jól van.

Hirtelen gyorsasággal, váratlanul ez év március 8-án nemes lelkét visszaadta Teremtőjének.

A Magyar Unitárius Egyház Magyarországi Egyházkerülete, Rázmány Idát saját halottjának tekinti. Korporsóját a Fiumei úti Nemzeti Sírkertben helyezik örök nyugalomra férje, id. Rázmány Csaba mellé.

Temetési szertartására 2023. március 31-én, pénteken 14. órakor került sor.

Emléke legyen áldott, pihenése csendes.

Isten adjon vigasztalódást szeretteinek!

LÉTA SÁNDOR

OUT – ORSZÁGOS UNITÁRIUS GYEREKTÁBOR

A Magyar Unitárius Egyház Magyarországi Egyházkerülete (továbbiakban: MUE-ME) idén is meghirdeti az **Országos Unitárius Gyerektábort**, amely **2023. augusztus 14–20.** között a **Magyar-kúti Fogadó és Erdei Iskolában** (2621 Verőce-Magyarkút, 1273 Hrsz.) kerül megszervezésre. Felekezeti hovatartozás nélkül várunk minden **8 és 13 év** közötti fiatalt, akik új, életre szóló élményekkel, tapasztalatokkal és barátságokkal kívánnak gazdagodni.

A táborot olyan programok színesítik, amelyek a gyerekek közösségi öntudatát erősíti, ismeretüket és ismeretségi körüket bővítik, megtapasztalják az unitárius szellemiséget, kreativitásukat fejlesztik, mindezt úgy, hogy közben állandó lehetőség nyílik mozgásra, kirándulásra, játékokra és szórakozásra.

A tábor témája

Táborunk mottójának, figyelembe véve egyházunk 2023-as évi témáját és havi tematikáját az **Erőforrás-fakasztó!** címet adtuk. A tábor általában véve a külső és belső erőforrásokra fókuszál. A hét folyamán megvilágítjuk a téma minden oldalát, hogy mi minden az, amiből az ember erőt, energiát és gazdagságot tud kinyerni, hogy boldog és kiegyensúlyozott legyen az életben. Megvizsgáljuk, hogy mely erőforrások végesek, és melyek végtelenek, és hogy miért. A külvilágtól elindulva lassan befelé irányítjuk a gyerekek figyelmét, hogy megtaláljuk belső-, kimeríthetetlen, örök energia-kútforrásunkat, amelyből merítve – Jézus szavaival élve – hegyeket tudunk megmozgatni, s amelyből ha iszunk, soha meg nem szomjazunk.

Különleges alkalom lesz a tábor életében, hogy augusztus 20-án, vasárnap, a záró napon bekapcsolódunk a verőcei Szent-István napi ünnepi műsor programjába.

Részvételi Díjak

A tábor normál részvételi díja: 55.000 Ft

Két testvér esetén: 100.000 Ft

Három gyerek esetén: 140.000 Ft

Önköltséges részvételi díj: 85.000 Ft

REGISZTRÁCIÓ:

<https://forms.gle/SaGDYfybGpshfych6>

Részvételi díj befizetése

Jelentkezés során kérünk utaljanak el 15.000 Ft előleget a MUE-ME bankszámlájára.

A maradék összeget **augusztus 6-ig** kell megfizetni a következő választható módon:

BANKI ÁTUTALÁSSAL:

Számlatulajdonos: Magyar Unitárius Egyház Magyarországi Egyházkerülete

Bankszámlaszám: 12001008-00378751-00100004

Kérjük, tüntesse fel a közleményben gyermeke(i) nevét és a célt.

SZEMÉLYESEN:

1. A helyi egyházközség gyülekezeti lelkésznél
2. A Magyar Unitárius Egyház Magyarországi Egyházkerülete hivatalában

(a 06-1-311-2801 telefonszámon előzetesen egyeztetett időpontban)

Cím: 1055 Budapest, Nagy Ignác utca 2-4. I. emelet / 6 kaputelefon.

A teljes részvételi díj BEFIZETÉSÉNEK VÉGSŐ HATÁRIDEJE:

2023. augusztus 6. (vasárnap)

Megjegyzés a befizetési határidőhöz

A gyerek(ek) táborban való részvételét legkésőbb **2023. július 30-ig** lehet írásban lemondani. Ez esetben a részvételi díjat a szervező teljes egészében megtéríti.

A **2023. július 31. és augusztus 6.** között lemondott részvétel esetén az átutalt vagy készpénzben befizetett részvételi díjból **15.000 Ft** vissza nem térítendő összeget számol el a szervező.

Szervezési okok miatt a **2023. augusztus 6-a** után lemondott részvétel díját nem áll módunkban visszautalni.

1. Érkezés és távozás

a. Érkezés: augusztus 14-én, hétfőn reggel 9 óráig várjuk a gyerekek megérkezését a **Budapesti Unitárius Egyházközséghez**, ahonnan a csapat vonattal jut el a Nyugati Pályaudvarról Magyarókútra a táborvezetők segítségével.

A vonatjegyekről, valamint a nagyobb csomagok elszállításáról a szervezők gondoskodnak.

b. Távozás: 2023. augusztus 20-án, vasárnap várjuk a kedves szülőket a verőcei Szent István napi ünnepi programon. Majd azt követően közösen megyünk vissza a magyarkúti táborba, ahonnan ebéd után távoznak a gyerekek (kb. 13-14:00).

Hoznivalók

- Harapnivaló az útra
- Diákigazolvány eredeti példánya a vonatos utazáshoz
- A tábor jól felszerelt. Ágyneművel ellátott 2-4-6 ágyas faházak és szobák várják a táborozókat, ezért csak azok hozzanak hálósákat, kispárnát, akik nem szeretnék az ágyneműt igénybe venni.
- Egy hétre való nyári öltözék + meleg ruha a hűvös estékre
- szandál / papucs, játszó / túracipő(k)
- pizsama, fürdőruha, esőkabát
- tisztálkodási felszerelés
- szúnyog- és kullancsriasztó
- napellenző sapka/kalap/kendő
- kis hátizsák kiránduláshoz
- elemlámpa
- sebtapasz, naptej, zsebkendő
- akik játszanak valamilyen hangszeren, hozhatják magukkal

→ Zsebpénzre minimális mértékben van szükség (pl. strandolás esetén fagyaltpénz). A tábor közelében nincs vásárlási lehetőség.

→ Mobiltelefont hozhatnak magukkal, de használatauk korlátozva lesz az ebédszünetre, valamint a vacsora utáni időre. Esetlegesen felmerülő gondok esetén a táborvezetők értesítik a szülőket.

Amit ne hozzon:

- Zenelejátszó-, kihangosító eszköz
- szűrő-, vágóeszköz
- nagy értékű tárgyak

Kapcsolat

Egyéb információért forduljanak bizalommal **Albert-Nagy Ákos** főszervezőhöz:

E-mail: muemefiatatok@gmail.com

Telefon: +36-70-885-7487

TINITITOK

Időpont: 2023. augusztus 9-13.

Helyszín: Balatonszepezd, az V. kerület táborozó helye.

Korosztály: 14-17 évesek.

Létszám: 30 fő!!

Miért akarunk tábort szervezni a fiataloknak? Lehet, hogy evidens a válasz, de néhány mondattal érdemes mégis kitérni.

Mindenekelőtt azért, mert a "mi fiataljaink", és azt akarjuk, hogy minden olyan tudással és készséggel segítsünk őket felruházni, ami segíthet nekik a boldogulásban.

Igen, azt akarjuk, hogy jobbak legyenek, mint mások. És örömtelibbek.

Kifejezetten hasznos dolgokkal szeretnénk foglalkozni. Már legalábbis amit mi az elmúlt évtizedek ifjúsági munkában szerzett tapasztalata alapján fontosnak gondolunk. És természetesen szép tábori élményt is megélni.

Sajnos a létszám korlátozott, mindössze 30 fő. A jelentkezőket az előleggel történő jelentkezés sorrendjében regisztráljuk. További részletek a plakáton.

Balatonszepezd vonattal is könnyen megközelíthető, Budapestről lesz közös utazás. Várhatóan 9-én reggel

indulunk, és 13-án dél körül érkezünk. További részleteket később osztunk meg az érdeklődőkkel.

Várva a jelentkezőket, atyafiságos tisztelettel:

**CZIRE SZABOLCS
LELKÉSZ**

2023. AUGUSZTUS 9-13.

BUDAPESTI UNITÁRIUS EGYHÁZKÖZSÉG

TiniTitok TÁBOR

BALATONSZEPEZD

Korosztály:
14-17 évesek
Legfeljebb 30 fő

Fókuszban

- Énhatékonyabb és önszabályozás
- Ön- és társismeret
- Kommunikáció és karakterépítés
- Testkép és életmód
- Időgazdálkodás és életervezés

Vezeti: dr. Ferenczi Enikő, dr. Czire Szabolcs, Lőrinczi Levente és mások

Költség: 40.000 Ft,
testvéreknek 35.000 Ft/fő

Jelentkezés 15.000 Ft
előleggel itt:
budapesti.unitarius@gmail.com

Számlaszám:
11713005 20304007
"TT Tábor + név"

Képes beszámoló a Gyulai szórványban tartott istentiszteletekről

A Magyar Unitárius Egyház Magyarországi Egyházkerületének kiadványa.

Alapítási év: 1947. HUISSN 01331271.

Szerkesztőbizottság: Szabó Csengele főszerkesztő, Papp Gy. László szerkesztő, Farkas Wellmann Éva szerkesztő, Bartha Mária Zsuzsanna, Bakó- Nagy Zsuzsanna szerkesztő.

Nyomda: „Norma” Nyomdász Kft. Hódmezővásárhely

Szerkesztőség címe: 1055 Budapest, Nagy Ignác utca 2-4. Telefon/ Fax: 311-2801; unitariusélet@gmail.com; Index: 25 842.

Terjesztő, felelős kiadó: Magyar Unitárius Egyház Magyarországi Egyházkerülete.

Előfizetés: mue@unitarius.hu; Éves előfizetés ára: 3600 Ft.

A lapszámok interneten elérhetők a tudastar.unitarius.hu oldalon.

Adományokat szívesen fogadunk. Bankszámlaszám: 11713005 – 20011631.

Kéziratokat nem őrünk meg és nem küldünk vissza. A lapban közölt írások nem tükrözik feltétlenül a szerkesztőség álláspontját.